

Карпатський національний університет імені Василя Стефаника

Педагогічний факультет

Кафедра початкової освіти та освітніх інновацій

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти

на тему: **«ФОРМУВАННЯ ІНФОМЕДІЙНОЇ ГРАМОТНОСТІ**

ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ НА УРОКАХ

МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ»

Виконала: здобувачка вищої освіти,
спеціальності 013 Початкова освіта,
освітньо-професійної програми «Початкова
освіта», групи ПОзм-21

Рутковська Богдана Степанівна

Науковий керівник Цюняк О.П., доктор
педагогічних наук, професор, професор
кафедри початкової освіти та освітніх
інновацій

Рецензент Матішак М. В., кандидат
педагогічних наук, доцент, доцент кафедри
теорії та методики дошкільної і спеціальної
освіти

АНОТАЦІЯ. Рутковська Богдана Степанівна. Формування інфомедійної грамотності здобувачів початкової освіти на уроках мовно-літературної освітньої галузі. Рукопис. 2025.

Кваліфікаційна робота на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти зі спеціальності 013 Початкова освіта, Карпатський національний університет імені Василя Стефаника, м. Івано-Франківськ, 2025.

Актуальність дослідження зумовлена стрімкою цифровізацією суспільства та зростанням ролі медіапростору. Важливим завданням початкової освіти стає формування в здобувачів умінь критично сприймати, аналізувати й інтерпретувати інформацію з різних джерел. Особливий потенціал у цьому напрямі має мовно-літературна освітня галузь, яка забезпечує роботу з різними видами текстів і створює основу для розвитку критичного мислення. Необхідність підвищення інформаційної безпеки дітей, вимоги Нової української школи та потреба в розвитку наскрізних компетентностей роблять формування інфомедійної грамотності молодших школярів важливим і своєчасним педагогічним завданням.

У першому розділі кваліфікаційної роботи обґрунтовано теоретичні засади формування інфомедійної грамотності здобувачів початкової освіти на уроках мовно-літературної освітньої галузі; з'ясовано сутність ключових понять дослідження та обґрунтовано структурні компоненти інфомедійної грамотності здобувачів початкової освіти; визначено медіаосвітній потенціал уроків мовно-літературної освітньої галузі в початковій школі.

У другому розділі представлено методичні засади формування інфомедійної грамотності здобувачів початкової освіти на уроках мовно-літературної освітньої галузі; визначено роль медіазасобів у формуванні інфомедійної грамотності здобувачів початкової освіти; проведено експериментальне дослідження щодо визначення рівнів сформованості інфомедійної грамотності здобувачів початкової освіти; розроблено методику формування інфомедійної грамотності здобувачів початкової освіти на уроках мовно-літературної освітньої галузі.

Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків.

Ключові слова: інфомедійна грамотність, медіа, здобувачі початкової освіти, мовно-літературна освітня галузь.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ІНФОМЕДІЙНОЇ ГРАМОТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ НА УРОКАХ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ.....	12
1.1. Інфомедійна грамотність здобувачів початкової освіти як педагогічна проблема... ..	12
1.2. Структурні компоненти інфомедійної грамотності здобувачів початкової освіти.....	21
1.3. Медіаосвітній потенціал уроків мовно-літературної освіти галузі в початковій школі	29
Висновки до розділу 1.....	37
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ІНФОМЕДІЙНОЇ ГРАМОТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ НА УРОКАХ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ	39
2.1. Роль медіазасобів у формуванні інфомедійної грамотності здобувачів початкової освіти.....	39
2.2. Проведення констатувального етапу педагогічного експерименту.....	47
2.3. Методика формування інфомедійної грамотності здобувачів початкової освіти на уроках мовно-літературної освіти галузі.....	53
2.4. Результати контрольного етапу педагогічного експерименту.....	65
Висновки до розділу 2.....	70
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	72
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	77
ДОДАТКИ.....	86

ВСТУП

Актуальність дослідження. Стрімкий розвиток інформаційно-комунікаційних та медіатехнологій охопив усі сфери суспільного життя. Комунікація поступово перейшла у цифрову площину, де інформаційний обмін відбувається миттєво і за участю великої кількості користувачів. Уміння критично сприймати інформацію, аналізувати джерела та робити висновки стає необхідною навичкою сучасної людини.

Нині особливої актуальності набуває проблема *формування інфомедійної грамотності* як однієї з ключових компетентностей особистості XXI століття. Як показує досвід, потік інформації, який щоденно отримують здобувачі освіти, потребує вміння критично її осмислювати, аналізувати джерела, розпізнавати фейки та маніпуляції, а також безпечно і відповідально користуватися медіа. У зв'язку з цим виникає нагальна потреба у системній роботі щодо формування інфомедійної грамотності здобувачів освіти вже з початкової школи.

Зазначена проблема окреслена у нормативно-правових документах, зокрема, в Законах України «Про освіту» (2017) [19], «Про повну загальну середню освіту» (2020) [18], Концепції впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція) (2016) [25], Концепції «Нова українська школа» (2016) [24], Концепції розвитку педагогічної освіти (2018) [25] та інших державних документах, які визначають вектор розвитку сучасної освіти в контексті цифровізації та медіаграмотності.

Аналіз чинної нормативно-правової бази та сучасної науково-педагогічної літератури дав змогу виявити низку ключових суперечностей, що зумовлюють необхідність формування інфомедійної грамотності здобувачів початкової освіти. Зокрема, вони простежуються між:

- соціальним запитом на формування критично мислячої, медіаосвіченої особистості та недостатнім рівнем сформованості інфомедійної компетентності у здобувачів початкової освіти;

- дидактичним потенціалом мовно-літературної освітньої галузі щодо реалізації завдань інфомедійної освіти та її традиційним спрямуванням на засвоєння навчального змісту без належного фокусу на критичний аналіз інформації;
- задекларованою в освітніх документах необхідністю інтеграції інфомедійної грамотності в освітній процес і практичними труднощами реалізації цього завдання на рівні початкової школи;
- швидким розвитком цифрового середовища та недостатнім рівнем готовності педагогів початкової ланки до системної роботи формування інфомедійної компетентності здобувачів початкової освіти.

Мовно-літературна освітня галузь відіграє важливу роль у цьому процесі, адже саме на уроках української мови та літературного читання створюються сприятливі умови для формування навичок критичного мислення, розвитку мовлення, розуміння текстів різних типів, а також осмислення інформаційного контенту.

Варто зауважити, що медіаосвіта в закладах загальної середньої освіти України наразі не реалізується як окремий обов'язковий навчальний предмет. Водночас чинна освітня політика дозволяє інтегрувати її елементи в зміст різних навчальних предметів. Особливе значення в цьому контексті має *мовно-літературна освітня галузь*, яка створює широкі можливості для розвитку навичок критичного мислення, інтерпретації інформаційних джерел, аналізу медіатекстів, формування інфомедійної грамотності учнів та здатності орієнтуватися в медіапросторі. Безумовно, що різноманітні форми роботи з текстами в поєднанні з використанням медіазасобів на уроках сприяють формуванню в здобувачів початкової освіти інфомедійної грамотності. Такий підхід базується на засадах компетентісно орієнтованого навчання та принципах медіаосвіти, що передбачає розвиток умінь аналізувати, критично осмислювати, інтерпретувати інформацію й відповідально взаємодіяти з нею в сучасному медіапросторі.

Аналіз наукової літератури свідчить про значну увагу дослідників до

проблем медіаосвіти, медіаграмотності та інфомедійної грамотності, зокрема в контексті початкової освіти. Ці питання розглядалися у працях О. Антонової, Т.Бакки, О.Волошенюк, Т.Водолазької, О.Ганик, Н.Гудими, О.Городецької, О.Городніченко, А.Єфіменко, Р.Євтушенка, І.Іванової, О.Ковальчук, А.Кожанової, О.Кучерук, С.Крамаровської, О.Линник, Т.Мелещенко, Т.Нич, С.Паламар, Н.Пономаренко, К.Пономарьової, А.Романової, О.Савченко, О.Семенов, О.Слижук, О.Шкребець, І.Черешнюк, Г.Шаргородської, О.Янкович та інших учених. Водночас динамічний розвиток інформаційного суспільства, цифровізація та постійна модернізація освітньої сфери зумовлюють появу нових викликів, які потребують глибокого наукового осмислення й пошуку ефективних педагогічних рішень.

Отже, актуальність означеної проблеми зумовлена безперервним розвитком інформаційно-комунікаційних технологій, які вимагають від здобувачів початкової освіти опанування комплексу наскрізних знань, умінь і навичок для критичного сприйняття, аналізу та використання інформації. Це, у свою чергу, потребує цілеспрямованого формування інфомедійної грамотності та пошуку ефективних шляхів її інтеграції в освітній процес початкової школи. Недостатня представленість означеної проблеми у теорії і практиці нової української школи зумовили вибір теми кваліфікаційної роботи **«Формування інфомедійної грамотності здобувачів початкової освіти на уроках мовно- літературної освітньої галузі»**.

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці ефективності методики формування інфомедійної грамотності здобувачів початкової освіти на уроках мовно-літературної галузі.

Відповідно до мети визначено такі *завдання дослідження*:

1. Проаналізувати наукові підходи до визначення сутності поняття «інфомедійна грамотність» у контексті початкової освіти.
2. Схарактеризувати компоненти інфомедійної грамотності здобувачів початкової освіти.

3. Обґрунтувати медіаосвітній потенціал уроків мовно-літературної освіти галузі в початковій школі.
4. Визначити роль медіазасобів у формуванні інфомедійної грамотності здобувачів початкової освіти.
5. Дослідити стан сформованості інфомедійної грамотності здобувачів початкової освіти на уроках мовно-літературної освітньої галузі.
6. Розробити методику формування інфомедійної грамотності учнів на уроках мовно-літературної освітньої галузі.

Об'єкт дослідження – процес формування інфомедійної грамотності здобувачів початкової освіти.

Предмет дослідження – методика формування інфомедійної грамотності здобувачів початкової освіти на уроках мовно-літературної освітньої галузі.

Для реалізації поставлених завдань у процесі дослідження було використано комплекс взаємодоповнюючих методів, які забезпечують глибоке вивчення проблеми формування інфомедійної грамотності здобувачів початкової освіти:

теоретичні методи: аналіз, синтез, узагальнення, класифікація та систематизація наукових праць із педагогіки, психології, медіаосвіти та інфомедійної грамотності; вивчення законодавчо-нормативної бази та державних освітніх стандартів щодо інтеграції медіаосвіти в початкову школу; розкриття сутності ключових понять дослідження: «інфомедійна грамотність», «медіаосвіта», «компетентнісний підхід», «медіатекст», «інформаційна культура» тощо;

емпіричні методи: спостереження за освітнім процесом у початкових класах з метою вивчення практики застосування медіазасобів і формування у здобувачів освіти навичок критичного мислення, аналізу текстів, розпізнавання маніпуляцій; контент-аналіз навчальних програм, підручників, дидактичних матеріалів і цифрових ресурсів, що використовуються у мовно-літературній освітній галузі; анкетування та опитування вчителів початкових

класів, здобувачів початкової освіти з метою виявлення рівня сформованості інфомедійної грамотності, ставлення до медіаосвіти та ефективності використання медіаінструментів; педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний і контрольний етапи), спрямований на перевірку результативності впровадження методики формування інфомедійної грамотності на уроках української мови та літературного читання; вивчення педагогічного досвіду – аналіз сучасних освітніх практик і кейсів учителів, які активно впроваджують медіаосвіту в початковій школі з метою виокремлення ефективних методичних прийомів;

статистичні методи: кількісна та якісна обробка результатів експерименту (включаючи методи порівняння, ранжування, обчислення середніх показників); факторний аналіз – для виявлення та оцінювання сукупності чинників, що впливають на формування інфомедійної грамотності здобувачів початкової освіти в умовах сучасного освітнього середовища.

Комплексне застосування зазначених методів забезпечило наукову обґрунтованість отриманих результатів, дало змогу здійснити аналіз досліджуваної проблеми та розробити ефективні шляхи інтеграції медіаосвіти в мовно-літературну освітню галузь початкової школи.

Теоретичне значення та наукова новизна одержаних результатів полягає в уточненні, конкретизації та систематизації наукових підходів до формування інфомедійної грамотності здобувачів початкової освіти в умовах реалізації компетентнісного підходу на уроках мовно-літературної освітньої галузі. У процесі дослідження уточнено понятійно-термінологічний апарат щодо сутності інфомедійної грамотності; виявлено дидактичний потенціал уроків мовно-літературної освітньої галузі щодо реалізації завдань медіаосвіти в початковій школі; розроблено та апробовано методику використання інтерактивних і медіаосвітніх технологій на уроках мовно-літературної освітньої галузі з метою формування в учнів навичок критичного сприйняття інформації.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що його результати можуть бути використані в освітній діяльності закладів загальної середньої

освіти для підвищення якості формування інфомедійної грамотності здобувачів початкової освіти. Зокрема, запропонована методика формування інфомедійної грамотності на уроках мовно-літературної освітньої галузі може стати основою для розробки методичних рекомендацій і дидактичних матеріалів; практичні рекомендації, сформовані за результатами педагогічного експерименту, можуть бути використані в роботі вчителів початкових класів для ефективного впровадження медіаосвітніх технологій у навчальний процес; отримані дані стануть корисними для подальших наукових досліджень у галузі інфомедійної грамотності та формування ключових компетентностей здобувачів початкової освіти.

База дослідження:

Апробація результатів дослідження. Матеріали дослідження доповідались на звітній науковій конференції студентів (2025 р.) та обговорювалися на засіданні кафедри початкової освіти та освітніх інновацій Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Публікації. Основний зміст дослідження відображено в 1 одноосібній публікації авторки.

Рутковська Б.С. Дидактичний потенціал мовно-літературної освітньої галузі у формуванні інфомедійної грамотності здобувачів початкової освіти. *Збірник науково-методичних робіт студентів спеціальності АЗ Початкова освіта. Секція природничо-математичних та мистецько-технологічних дисциплін. Івано-Франківськ. С.129–134.*

Участь у конференції.

Рутковська Б. С. Цифровізація початкової освіти: виклики та перспективи. Всеукраїнська науково-практична конференція (з міжнародною участю) «Актуальні проблеми дошкільної, початкової та спеціальної освіти в умовах кризових викликів суспільства». Херсонський державний університет.

Структура кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків,

списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг роботи становить 91 сторінок, з них 72 сторінки основного тексту. У кваліфікаційній роботі використано 73 наукових джерела.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ІНФОМЕДІЙНОЇ ГРАМОТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ НА УРОКАХ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ

1.1. Інфомедійна грамотність здобувачів початкової освіти як педагогічна проблема.

У сучасних умовах стрімкого розвитку та широкого впровадження медіатехнологій відбуваються суттєві трансформації традиційних форм спілкування, що здавна відігравали ключову роль у передачі інформації та формуванні соціальних зв'язків. Ці зміни зумовили значне розширення комунікативного простору, в межах якого міжособистісна комунікація дедалі частіше здійснюється за допомогою різноманітних медіа – телебачення, радіо, друкованих засобів масової інформації, відеоконтенту, інтернет-ресурсів тощо.

Нині медіапростір має значний вплив на свідомість і поведінку дітей молодшого шкільного віку. Унаслідок активного користування цифровими пристроями, насамперед смартфонами, діти щоденно взаємодіють із великими обсягами інформації, серед якої трапляються як достовірні, так і маніпулятивні або фейкові повідомлення. З огляду на вікові особливості та недостатньо сформовані критичне мислення й *медіаграмотність*, школярі часто не здатні самостійно здійснювати відбір і перевірку інформації, що сприяє формуванню викривлених уявлень про навколишню дійсність.

У цьому контексті особливої актуальності набуває проблема впровадження медіаосвіти, яка має на меті формування у здобувачів початкової освіти навичок свідомого, критичного й відповідального споживання інформації, умінь сприймати, аналізувати, інтерпретувати та оцінювати медіатексти різних жанрів і форматів, а також застосовувати отриману інформацію з користю для власного життя, навчання та соціальної взаємодії.

Дослідження означеної проблеми потребує глибокого аналізу ключових понять, таких як: «медіаосвіта», «медіаграмотність», «інфомедійна грамотність».

Перш за все зазначимо, що згідно з *Концепцією впровадження медіаосвіти в Україні*, яка була схвалена у 2010 році та офіційно набула чинності в системі національної освіти, **медіаосвіта** розглядається як невід’ємна складова сучасного освітнього процесу. Основною метою її впровадження є формування в суспільстві високого рівня медіакультури, а також підготовка здобувачів освіти до безпечної, усвідомленої та ефективної взаємодії з розгалуженою системою сучасних медіа, таких як телебачення, радіо, преса, так і новітні цифрові платформи, що активно розвиваються в умовах стрімкого технологічного прогресу. У концепції також наголошується на необхідності врахування динаміки розвитку інформаційних і комунікаційних технологій, що зумовлює зміну форм, каналів і способів передачі інформації, а відтак, вимагає нових підходів до виховання інформаційно грамотного, критично мислячого громадянина [25].

У Законі України «Про повну загальну середню освіту» наголошується, що освіта XXI століття – це освіта для людини XXI століття, це час переходу до високотехнологічного інформаційного суспільства, у якому якість людського потенціалу, рівень освіченості й культури всього населення набувають вирішального значення для економічного і соціального поступу країни» [18]. Така парадигма вимагає від сучасної освіти переорієнтації на формування в здобувачів освіти нових компетентностей, необхідних для успішного функціонування в умовах інформаційного суспільства.

У цьому контексті актуальності набуває розвиток у здобувачів початкової освіти не лише технічних навичок користування інноваційними технологіями, а й здатності до осмисленого сприймання, аналітичного опрацювання, критичного осмислення та цілеспрямованого використання інформації, яку вони отримують із різних джерел. Саме ці вміння є *ключовими складовими інфомедійної*

грамотності – інтегрованої компетентності, що охоплює як медіаграмотність, так і інформаційну грамотність.

Відповідно до положень *Закону України «Про освіту» та Концепції Нової української школи (НУШ)*, сучасна початкова освіта повинна забезпечити підготовку здобувачів освіти до життя в умовах швидкоплинного та насиченого інформаційного середовища. Зокрема, освітній процес повинен бути спрямований на формування у здобувачів освіти практично орієнтованих навичок, необхідних для розв'язання реальних життєвих завдань і викликів, з якими вони стикаються в інформаційному просторі [19; 24].

Важливо інтегрувати елементи медіаосвіти вже в початковій школі, зокрема через формування *медіаграмотності* – здатності свідомо, безпечно та відповідально споживати й інтерпретувати медіаконтент, розуміти механізми його створення та впливу. Формування цієї компетентності є однією з передумов виховання інформаційно освіченої особистості, здатної діяти в умовах складної, мінливої та технологізованої реальності [24].

У *Концепції Нової української школи* одним із ключових напрямів формування компетентностей учнів визначено *інформаційно-цифрову компетентність*, яка входить до переліку десяти базових компетентностей, необхідних для успішної соціалізації та подальшої освіти впродовж життя. Зазначена компетентність охоплює здатність учнів впевнено й, що особливо важливо, критично використовувати інформаційно-комунікаційні технології з метою пошуку, опрацювання, аналізу, створення та обміну інформацією. Інформаційна та *медіаграмотність* розглядаються як невід'ємні складові компетентнісного підходу, що формує свідомого й відповідального учня, здатного орієнтуватися в сучасному інформаційному середовищі. Також акцент робиться на необхідності розвитку в учнів елементарних навичок програмування, алгоритмічного мислення, а також на формуванні основ цифрової безпеки, зокрема безпечної поведінки в Інтернеті та базових знань із кібербезпеки. Окрему увагу приділено питанням етичного використання

інформації, зокрема дотриманню авторського права, повазі до інтелектуальної власності та відповідальному ставленню до створеного контенту [24].

У контексті реалізації реформи Нової української школи та згідно з положеннями Закону України «Про освіту» (2017 р.), *інфомедійна грамотність* розглядається як важливе наскрізне уміння, що забезпечує засвоєння та розвиток усіх ключових компетентностей здобувача освіти. Вона охоплює не лише базові навички роботи з інформацією, а й здатність до усвідомленої, відповідальної та продуктивної комунікації в цифровому середовищі. Уміння критично сприймати інформацію, здійснювати її аналіз, оцінку, інтерпретацію, а також ефективно передавати власні смисли є фундаментальними для формування сучасного, компетентного учня [19].

У Законі України «Про освіту» наголошується, що метою повної загальної середньої освіти є різнобічний розвиток, виховання і соціалізація особистості, яка усвідомлює себе громадянином України, здатна до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і навчання впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, трудової діяльності та громадянської активності [19, с. 6].

На важливості формування в учнів початкових класів навичок, пов'язаних із критичним мисленням, інформаційною культурою та комунікативною компетентністю, акцентується і у *Державному стандарті початкової освіти*. Зокрема, у межах мовно-літературної освітньої галузі визначено обов'язкові результати навчання, спрямовані на розвиток здатності учнів взаємодіяти та ефективно спілкуватися з іншими в усній і письмовій формах із дотриманням норм літературної мови; сприймати, аналізувати й використовувати інформацію для досягнення особистісно значущих цілей; добувати інформацію з різноманітних джерел, здійснювати її критичну оцінку та осмислення з метою збагачення власного життєвого і мовного досвіду [19, с.6]. Також серед очікуваних результатів передбачено вміння висловлювати власні думки й емоції, рефлексувати над своїм мовленням, використовувати мову як інструмент пізнання, творчості та самовираження. Таким чином, мовно-літературна освітня

галузь у початковій школі виконує не лише мовленнєву, а й значну **інфомедійно-освітню** функцію, сприяючи розвитку ключових компетентностей здобувачів початкової освіти.

Перелік знань, умінь і навичок, пов'язаних із *формуванням інфомедійної грамотності*, узагальнено в очікуваних результатах навчання за змістовою лінією *«Досліджуємо медіа»* у межах типової освітньої програми Нової української школи. Відповідні програмні орієнтири, укладені під керівництвом Р.Б.Шияна та О.Я.Савченко, деталізують підходи до формування медіакомпетентностей, адаптованих до вікових особливостей учнів початкових класів. Вважаємо, що такий змістовий компонент відіграє важливу роль у забезпеченні наскрізного формування інфомедійної грамотності в освітньому процесі початкової ланки.

Аналізуючи наукові джерела, зокрема, праці В. Іванової, В. Волошенюк, Ю. Волкової, а також положення Концепції впровадження медіаосвіти в Україні, зроблено висновок, що в науково-педагогічному дискурсі відсутнє єдине усталене трактування поняття *«інфомедійна грамотність»*. Дослідники по-різному інтерпретують його зміст, вживаючи паралельно такі терміни, як *«медіаграмотність»*, *«медіаінформаційна грамотність»*, *«цифрова грамотність»*, що свідчить про багатокомпонентність та міждисциплінарність цього поняття.

У науковій літературі є також низка понять, які використовуються для позначення очікуваного результату медіаосвіти. До них належать *«медіаграмотність»* як здатність критично сприймати медіаконтент; *інфомедійна грамотність* як інтегрована компетентність, що поєднує навички роботи з інформацією та медіа; медіакомпетентність як здатність ефективно функціонувати в медіапросторі; медіакультура як система цінностей, норм і моделей поведінки у сфері медіа. Це термінологічне розмаїття відображає складність і багатовимірність процесу формування медіаосвітніх компетентностей у сучасному інформаційному суспільстві та вказує на

необхідність подальшого концептуального уточнення змісту інфомедійної грамотності в контексті шкільної освіти.

Поняття *інфомедійної грамотності* є відносно новим як для української наукової спільноти, так і для суспільства загалом, особливо в порівнянні з терміном медіаграмотність, який вже набув ширшого розповсюдження у вітчизняному педагогічному дискурсі. У зв'язку з цим інтегроване поняття інфомедійної грамотності потребує глибшого теоретико-методологічного обґрунтування, чіткого визначення змісту та уточнення його місця в системі освіти.

Уперше в українському науковому і педагогічному середовищі поняття *«інфомедійна грамотність»* почало активно використовуватись із 2017 року в межах реалізації міжнародного освітнього проєкту «Вивчай та розрізняй: інфомедійна грамотність», який здійснювався за підтримки Ради міжнародних наукових досліджень та обмінів (IREX), Посольства США та Посольства Великої Британії в Україні у партнерстві з Міністерством освіти і науки України та Академією української преси (АУП). Проєкт був спрямований на впровадження інноваційних методик у навчально-виховний процес з метою розвитку інфомедійної грамотності серед учнівської молоді. Особливу увагу було приділено реалізації компетентнісного підходу до освіти, зокрема шляхом формування критичного мислення під час сприйняття й аналізу інформації, удосконалення дидактичного інструментарію роботи з навчальними матеріалами різних предметів, підвищення активності здобувачів освіти у процесах пошуку, обговорення та інтерпретації інформаційного контенту. Значущими також стали групові форми навчання та проєктна діяльність, що сприяли формуванню комунікативних і соціальних навичок та підвищенню мотивації до навчання [32, с. 6].

На думку Н. Гудими, Н. Мелекесцевої та О. Ковальчук, провідною метою навчання медіаграмотності учнів початкових класів є розвиток їхньої медіакомпетентності як інтегрованої якості особистості. Йдеться передусім про формування здатності розуміти зміст медіаповідомлень, здійснювати їх

критичний аналіз та оцінювання, а також усвідомлено використовувати різні види медіа у навчальній діяльності та в повсякденному житті. Особливе значення авторки надають також розвитку творчих навичок молодших школярів у сфері медіа – здатності створювати власний авторський контент, що відповідає етичним нормам і принципам інформаційної безпеки [11, с. 6].

Аналіз наукової літератури дає підстави стверджувати, що це поняття розглядається дослідниками як багатовимірне та комплексне явище. Зокрема, Н.Курмишева визначає *інфомедійну грамотність* як уміння сприймати інформацію на основі критичного мислення і створювати медіапродукти, беручи до уваги динаміку сучасного світу, аналізуючи й оцінюючи медіатексти в контексті їхнього функціонування, а також зважаючи на кодові й репрезентаційні системи медіа [27].

У свою чергу, О.Кучерук пропонує розглядати інфомедійну грамотність як інтегроване особистісне утворення, що синтезує елементи інформаційної та медіаграмотності. На її думку, інфомедійна грамотність постає як результат цілеспрямованих медіаосвітніх практик, основною метою яких є формування критичного сприйняття, аналізу й оцінки інформаційного контенту, розвиток уміння захищатися від дезінформації, маніпуляцій і токсичних медіавпливів. Окрім того, вона передбачає опанування навичок ефективної комунікації та самовираження за допомогою медіа [29, С. 47–55].

О.Городецька розглядає *інфомедійну грамотність* як комплексний результат формування в особистості вмінь аналізувати інформацію та здатності до критичного мислення стосовно сприйняття медійних текстів. На її думку, цей результат сприяє становленню інтелектуальної самостійності та незалежності особистості від нав'язаних суспільством стереотипів, підвищує здатність протистояти маніпулятивному впливу інформаційного контенту на свідомість. Крім того, авторка підкреслює, що розвиток інфомедійної грамотності забезпечує не лише когнітивну стійкість, а й збереження морально-етичних орієнтирів, культурної ідентичності та духовної цілісності в умовах інформаційного тиску [10, С. 419–423].

О.Слижук *інфомедійну грамотність* визначає як інтегрований результат, що поєднує основоположні компоненти освіти, спрямовані на розвиток в учнів навичок оперування різними типами інформації. Зокрема, авторка підкреслює важливість формування у здобувачів освіти здатності до ефективного використання медіазасобів як у процесі навчання, так і з метою задоволення особистісних пізнавальних і комунікативних потреб [56, С.193–202].

У свою чергу, О.Ішутіна визначає *інфомедійну грамотність* молодших школярів як сукупність компетентностей, необхідних для активної, усвідомленої та безпечної участі у житті сучасного медіасупільства. Дослідниця пропонує структурний підхід до аналізу цієї компетентності, виокремлюючи чотири основні групи складових: розуміння медіа, комунікація через медіазасоби, використання медіаресурсів і здатність досягати особистих цілей за допомогою медіа [23, С.640–650].

Водночас Т.Водолазька та Н.Курмишева акцентують увагу на тому, що *інфомедійну грамотність* слід розглядати як одну з провідних компетентностей сучасної особистості. На думку авторок, її сутність насамперед проявляється через сформованість характеристик критичного мислення, що дозволяють людині осмислено й незалежно сприймати інформаційний потік, виявляти маніпулятивні стратегії та приймати відповідальні рішення в умовах інформаційного насичення [8, 108 с.].

У своїх наукових розвідках О.Семенов, Н.Пономаренко та інші дослідники розглядають *інфомедійну грамотність*, спираючись на методологічні засади й рекомендації освітнього проєкту «Вивчай та розрізняй: інфо-медійна грамотність». Зокрема, автори акцентують увагу на структурних компонентах цієї компетентності, які інтегруються між собою та відповідають вимогам *Державного стандарту початкової освіти*. До основних складових інфомедійної грамотності, визначених дослідниками, належать: критичне мислення (здатність аналізувати, інтерпретувати й оцінювати інформаційний контент); інформаційна та медіаграмотність (уміння працювати з різними видами джерел); соціальна толерантність (вияв поваги до різних поглядів і

культур); цифрова безпека (знання та дотримання правил поведінки в цифровому середовищі); візуальна грамотність (здатність читати та створювати зміст у візуальних форматах). Окрім того, серед компонентів виділяються: стійкість до інформаційних впливів як уміння протистояти маніпуляціям; фактчекінг як здатність перевіряти достовірність інформації; інноваційність – готовність до застосування нових підходів і технологій; креативність – розвиток творчих здібностей у процесі створення власного контенту [8, 108 с.].

Таким чином, можна стверджувати, що у сучасному науково-педагогічному дискурсі *інфомедійна грамотність* трактується як багатовимірне утворення, що включає когнітивні, комунікативні, етичні та функціональні компоненти, спрямовані на формування здатності особистості критично діяти в цифровому середовищі.

Узагальнюючи погляди провідних науковців, можна зробити висновок, що **інфомедійна грамотність здобувачів початкової освіти** є інтегрованою ключовою компетентністю, яка поєднує навички критичного мислення, аналізу, оцінювання та створення інформаційного і медійного контенту з урахуванням етичних норм, цифрової безпеки та соціальної відповідальності. Вона забезпечує не лише функціональну готовність дітей до роботи з інформацією, а й формує стійкість до маніпулятивних впливів, здатність до свідомої комунікації, самовираження та прийняття зважених рішень у цифровому середовищі.

На нашу думку, *інфомедійна грамотність у контексті початкової освіти* набуває особливого значення, оскільки формує основу для розвитку особистості, здатної орієнтуватися в інформаційному просторі, що динамічно змінюється, а також є важливою передумовою формування громадянської, соціальної та комунікативної компетентностей, передбачених Концепцією Нової української школи та Державним стандартом початкової освіти.

Застосування сучасних медіазасобів у процесі вивчення навчальних предметів мовно-літературної освітньої галузі сприятиме підвищенню пізнавальної активності здобувачів освіти, стимулюватиме їхню зацікавленість у пошуку, осмисленні та передачі інформації, розвитку навичок критичного

мислення, а також формуванню умінь практичного й творчого використання інформаційного контенту. Крім того, інтеграція медіаресурсів у мовно-літературну освіту забезпечує ефективне формування умінь читати, слухати, інтерпретувати медіатексти, розповідати історії, вести продуктивне спілкування та навчатися в умовах інформаційного суспільства.

1.2. Структурні компоненти інфомедійної грамотності здобувачів початкової освіти.

У сучасному інформаційному суспільстві здатність критично мислити, аналізувати медіаконтент і відповідально користуватися інформаційними джерелами стає однією з ключових компетентностей, що формуються з початкової школи. *Інфомедійна грамотність* – це багатовимірне утворення, що поєднує в собі знання, уміння, навички, цінності та ставлення, необхідні для ефективної навігації в медіа- та інформаційному просторі.

На думку Н. Курмишевої, *інфомедійна грамотність* – це комплексна здатність особистості сприймати, інтерпретувати та створювати інформацію й медіапродукти на основі критичного мислення, враховуючи динаміку глобальних подій, особливості медіасередовища та контексту його функціонування. Вона передбачає вміння аналізувати та оцінювати медіатексти з позицій достовірності, об'єктивності, намірів автора, а також ефективно користуватися кодовими й репрезентаційними системами, що забезпечують розуміння змісту та форм медіакомунікації [27].

У процесі дослідження особливостей *формування інфомедійної грамотності здобувачів початкової освіти на уроках української мови* О.Шуневич дійшла висновку, що інфомедійна грамотність має складну структуру й включає низку взаємопов'язаних компонентів, які формуються в межах компетентісно орієнтованої медіаосвіти. Дослідниця наголошує на важливості виокремлення не лише когнітивного та діяльнісного компонентів, але й емоційно-ціннісного, який є ключовим у формуванні критичного ставлення до медіаконтенту. Особливу увагу учена приділяє залученню учнів до

медіаторності, розглядаючи цей процес як складний, проте надзвичайно значущий елемент формування інфомедійної грамотності, що сприяє глибшому осмисленню медіаресурсів та формуванню відповідального споживання і створення інформації [72, С.103–111].

У процесі аналізу наукових джерел встановлено, що інфомедійна грамотність, за визначенням різних дослідників, охоплює низку взаємопов'язаних складників. До її структури входять:

естетичні та креативні навички – здатність сприймати візуальний і звуковий медіаконтент, створювати власні медіапродукти, інтерпретувати їх зміст і художні засоби виразності;

інтерактивні навички – уміння ефективно комунікувати за допомогою медіа, взаємодіяти з іншими, приміряти на себе різні медіаролі (споживача, автора, коментатора тощо);

комунікативні навички – готовність висловлювати власні думки, переконання й настанови у медійному просторі, дотримуючись етичних норм і поваги до співрозмовника;

навички критичного мислення та аналізу – уміння оцінювати достовірність, повноту та упередженість інформації, розпізнавати маніпуляції, інтерпретувати й осмислювати значення різних форм медіаконтенту;

навички цифрової та інформаційної безпеки – здатність розпізнавати потенційні загрози, захищати власну приватність, уникати шкідливих контактів і контенту, а також знаходити вихід зі складних або ризикованих інформаційних ситуацій.

У структурі інфомедійної грамотності здобувачів початкової освіти, з огляду на особливості мовно-літературної освітньої галузі, доцільно виокремити такі взаємопов'язані компоненти: **когнітивний компонент, емоційно-ціннісний і креативно-діяльнісний компоненти.**

Когнітивний компонент інфомедійної грамотності є базовим у її структурі, оскільки забезпечує формування інтелектуального підґрунтя для усвідомленого сприймання, осмислення та аналізу інформації. Він охоплює

систему знань, понять і уявлень про природу інформації, особливості медіатекстів, їхню структуру, функції, жанрову належність, а також правила побудови повідомлень у різних інформаційних форматах.

Нами з'ясовано, що у початковій школі цей компонент реалізується через ознайомлення здобувачів освіти з основними видами текстів і повідомлень: художніми, інформаційними, публіцистичними, візуальними (фото, малюнки, плакати), аудіальними (пісні, аудіоказки), мультимедійними (відео, презентації). Учні вчаться сприймати ці тексти не лише як емоційне чи розважальне джерело, а й як об'єкт аналізу з чіткою структурою, метою і цільовою аудиторією.

Важливим аспектом когнітивного компонента є формування в учнів уміння розрізняти факти й судження, що є передумовою критичного мислення і сприяє розвитку логіко-аналітичних здібностей, здатності виявляти об'єктивну інформацію та відокремлювати її від суб'єктивної оцінки або впливу. Учні також поступово вчаться визначати основну думку повідомлення, відокремлювати її від другорядної інформації, що забезпечує глибше розуміння змісту та логіки побудови тексту.

У межах мовно-літературної освітньої галузі *когнітивний компонент* тісно пов'язаний із розвитком мовлення, розширенням словникового запасу, усвідомленням стилістичних засобів виразності та способів побудови тексту відповідно до мети комунікації. До прикладу, аналізуючи прості інформаційні тексти (оголошення, інструкції, листи, розповіді), учні вчаться визначати їхній жанр, структуру (зачин, основна частина, кінцівка), цільову аудиторію, а також намір автора (інформувати, переконати, розважити тощо).

Критерії когнітивного компонента інфомедійної грамотності здобувачів початкової освіти визначають рівень сформованості знань, розуміння та здатності до аналізу інформації і медіатекстів. З урахуванням вікових особливостей здобувачів початкової освіти та освітніх завдань мовно-літературної освітньої галузі, до основних критеріїв когнітивного компонента відносимо: *обізнаність у сфері медіа* (учень знає основні види медіа (друковані, цифрові, аудіо-, відео- тощо); розрізняє типи текстів: інформаційний, художній,

рекламний, новинний тощо; володіє базовими знаннями про будову тексту (зачин, основна частина, кінцівка)); *розуміння структури і призначення медіатексту* (учень здатен визначити тему, основну думку, мету створення тексту; усвідомлює цільову аудиторію та намір автора (інформувати, переконати, розважити); розпізнає змістове навантаження заголовків, ілюстрацій, підписів тощо); *здатність розрізняти факти й судження* (учень розуміє, що таке факт і що таке особиста думка, може наводити приклади фактів і суджень у тексті; виявляє суб'єктивність або об'єктивність повідомлення); *уміння виділяти основне й другорядне* (уміє узагальнити зміст тексту; виділяє ключові слова, важливу інформацію; скорочує або переказує зміст із збереженням смислового навантаження); *використання набутих знань у практичній діяльності* (учень застосовує знання про види текстів при створенні власних висловлювань (усних чи письмових); уміє будувати власні тексти відповідно до теми, мети і структури; обґрунтовує вибір жанру, мовних засобів у власному повідомленні).

Емоційно-ціннісний компонент інфомедійної грамотності є важливою складовою, що забезпечує формування в учнів здатності емоційно сприймати, осмислювати та оцінювати інформаційні й медійні повідомлення не лише з когнітивної, а й з моральної точки зору. Цей компонент сприяє становленню особистісного ставлення до змісту медіатекстів, формуванню гуманістичних цінностей, емоційної чуйності та критичного емоційного реагування на інформацію.

У мовно-літературній освітній галузі **емоційно-ціннісний компонент** реалізується через осмислення художніх і публіцистичних текстів, казок, притч, оповідань, які містять морально-етичні ідеї, приклади поведінки героїв, прояви доброти, справедливості, взаємодопомоги. Учні вчаться співпереживати персонажам, аналізувати їхні вчинки, оцінювати події з позицій добра і зла, правди і брехні, відповідальності й байдужості. Формування цього компонента також передбачає розвиток емоційного інтелекту, здатності розпізнавати власні емоції й емоції інших, висловлювати емоційно забарвлене ставлення до

побаченого чи прочитаного, аргументувати свої симпатії або антипатії щодо героїв або сюжетних подій. Крім того, емоційно-ціннісний компонент має виразну антиманіпулятивну функцію, оскільки допомагає учням розпізнавати емоційні впливи, які часто використовуються в рекламі, заголовках новин, соціальних мережах. Дитина вчиться критично сприймати навмисні спроби викликати страх, злість або співчуття, відстежувати, яким чином емоції формують її ставлення до змісту.

Критерії емоційно-ціннісного компонента інфомедійної грамотності здобувачів початкової освіти визначають рівень сформованості емоційного сприйняття, морально-етичних орієнтирів та особистісного ставлення до інформаційного й медійного контенту. Ці критерії відображають, наскільки учень здатен осмислювати зміст медіатексту не лише з позиції логіки чи фактів, а й з урахуванням емоційного контексту, гуманістичних цінностей і загальнолюдських норм.

До основних критеріїв сформованості емоційно-ціннісного компонента належать: *емоційна чутливість* (здатність розпізнавати, виражати та називати емоції, що викликає той чи інший медіатекст (казка, відео, реклама, малюнок); уміння співпереживати героям, подіям, ситуаціям, що зображені в інформаційному повідомленні); *ціннісне ставлення до змісту інформації* (виявлення власного ставлення до поведінки персонажів, авторських позицій, тем і проблем, порушених у текстах; здатність аргументовано пояснювати, чому той чи інший вчинок є добрим, справедливим, відповідальним або, навпаки, неприйнятним); *морально-етична оцінка медіаконтенту* (уміння застосовувати етичні категорії (добро – зло, правда – брехня, чесність – обман) під час оцінювання змісту; *готовність дотримуватися моральних норм у процесі спілкування в медіасередовищі* (онлайн або офлайн); *критичне емоційне реагування* (здатність розпізнавати емоційні маніпуляції, гіперемоційність, стереотипи у медіатекстах; вміння не піддаватися нав'язаним емоційним реакціям, а самостійно формувати обґрунтоване ставлення до інформації).

Креативно-діяльнісний компонент інфомедійної грамотності охоплює здатність здобувачів початкової освіти не лише сприймати й аналізувати інформацію, але й самостійно створювати інформаційні продукти, застосовуючи мовно-літературні знання, творчі здібності, уяву, а також базові цифрові навички. Цей компонент втілює активну позицію учня в медіасередовищі та передбачає переходження від ролі пасивного споживача інформації до ролі активного її творця. У процесі навчання здобувачі початкової освіти мають можливість реалізовувати себе в різних видах творчої діяльності: написання власних казок, створення коміксів, мінігазет, рекламних повідомлень, відеороликів, буклетів, презентацій, малюнків на основі прочитаного тексту тощо.

У мовно-літературній освітній галузі цей компонент реалізується через інтеграцію читання, письма, усного мовлення, творчого мислення та емоційного реагування. Творча робота з інформацією сприяє розвитку мовленнєвих компетентностей і дає змогу глибше осмислити матеріал, що вивчається.

Критерії креативно-діялісного компонента інфомедійної грамотності визначають рівень сформованості в учнів здатності творчо працювати з інформацією та медіаконтентом, продукувати власні медіатексти, застосовувати знання з мови й літератури в практичній діяльності. Цей компонент спрямований на розвиток самовираження, ініціативності, уяви, уміння адаптувати отриману інформацію до нових умов і трансформувати її у творчий продукт.

Основними критеріями сформованості креативно-діялісного компонента є: *здатність до генерації ідей* (здобувач освіти вміє придумувати оригінальні сюжети, образи, заголовки; виявляє ініціативність і самостійність під час створення інформаційного чи творчого продукту); *уміння створювати власні інформаційні/медіапродукти* (здобувач освіти створює прості усні, писемні або візуальні тексти (історії, комікси, інтерв'ю, постери, презентації); *дотримується логічної структури, відповідності темі й меті*, використовує доступні цифрові чи паперові інструменти); використання виражальних засобів (здобувач освіти добирає мовні, художні, візуальні елементи (ілюстрації, шрифти, кольори, стилі)

відповідно до задуму; використовує метафори, епітети, емоційне забарвлення, якщо це передбачає жанр); *здатність презентувати й аргументувати створене* (здобувач освіти вміє представити власний продукт перед аудиторією, пояснити, як він працював над ідеєю, що хотів передати, які засоби використав; реагує на запитання, відгуки, бере участь в обговоренні); *інтеграція знань у творчій діяльності* (здобувач освіти у процесі створення медіапродукту інтегрує знання з української мови, читання, навички міжособистісної комунікації; демонструє гнучкість у виборі форм і засобів подачі інформації).

Відповідно до обґрунтованих компонентів і критеріїв схарактеризовано рівні сформованості інфомедійної грамотності у здобувачів початкової освіти: низький, середній і високий.

Для здобувачів початкової освіти з **високим рівнем** сформованості інфомедійної грамотності характерне усвідомлене, критичне й продуктивне ставлення до інформації та медіатекстів, а також активне використання набутих знань, умінь і цінностей у пізнавальній та творчій діяльності.

Когнітивний компонент реалізується через стійкі й системні знання про різні види медіа, жанри медіатекстів, їхні структурно-змістові особливості та функціональне призначення. Учень вільно орієнтується у різноманітних інформаційних джерелах, самостійно визначає тему, основну думку та мету створення тексту, чітко розрізняє фактичну інформацію й оціночні судження, виявляє логічну структуру повідомлення, здатен до елементарного аналізу інформації з урахуванням її джерела, контексту та комунікативного наміру автора.

Емоційно-ціннісний компонент виявляється у сформованій здатності до глибокого емоційного реагування на зміст медіатексту, емпатії до персонажів, осмислення морально-етичних аспектів подій. Учень демонструє вміння давати оцінку вчинкам героїв та авторським позиціям на основі загальнолюдських цінностей, виявляє критичне ставлення до емоційно маніпулятивних елементів медіа, аргументовано формулює власне ціннісне судження щодо інформаційного повідомлення.

Креативно-діяльнісний компонент передбачає здатність до самостійного створення медіапродуктів різних видів і жанрів (текстових, візуальних, мультимедійних) з урахуванням їхньої мети, змісту й адресата. Учень демонструє оригінальність мислення, виявляє високий рівень творчої активності, доцільно використовує мовні та візуально-виражальні засоби, вміє представити створений продукт аудиторії, пояснити свій задум і логіку реалізації ідеї.

Для здобувачів освіти із **середнім рівнем** сформованості інфомедійної грамотності характерне часткове та вибіркове засвоєння знань про інформаційні джерела і медіатексти, а також обмежене використання здобутих умінь у практичній діяльності.

Когнітивний компонент на цьому рівні проявляється у загальному розумінні основних видів медіа та типів текстів. Учень здебільшого правильно визначає тему повідомлення, може відрізнити факт від особистого судження, але потребує допомоги під час виявлення головної думки. Складнощі виникають при аналізі структури повідомлення або розпізнаванні авторської позиції.

Емоційно-ціннісний компонент характеризується здатністю до елементарного емоційного реагування на зміст медіатексту. Учень співпереживає героям, виявляє емоції, однак оцінювання поведінки персонажів або подій здійснюється поверхово, іноді суперечливо. Власне ставлення до морального змісту інформації формується несистемно й часто ґрунтується на емоційних враженнях, а не на осмислених ціннісних орієнтирах.

Креативно-діяльнісний компонент реалізується через виконання творчих завдань за зразком або з опорою на допомогу вчителя. Учень здатен створити простий медіапродукт (листівку, коротке повідомлення, малюнок), але демонструє обмежену ініціативу у виборі засобів подачі та потребує допомоги під час презентації результату. Творчий задум часто недостатньо чіткий або однобічний.

Низький рівень сформованості інфомедійної грамотності характеризується фрагментарними знаннями, недостатнім розумінням

інформаційного змісту та відсутністю сформованих умінь аналізу, оцінювання й створення медіатекстів.

Когнітивний компонент обмежується загальним уявленням про інформацію. Учень не розрізняє види медіа, не розуміє специфіки текстів, не вміє чітко визначити тему, основну думку чи мету повідомлення. Часто плутає факти з оцінками, не розпізнає авторську позицію. Орієнтується на зовнішні ознаки тексту, а не на його зміст.

Емоційно-ціннісний компонент проявляється у слабкому або непослідовному емоційному реагуванні. Учень не завжди розуміє почуття персонажів, не виявляє емпатії, не може обґрунтувати власне ставлення до ситуацій. Етичне оцінювання змісту є випадковим або відсутнє, переважає поверхове сприймання без глибшого осмислення.

Креативно-діяльнісний компонент на низькому рівні майже не розвинений. Учень виконує завдання лише за чіткими інструкціями, не проявляє ініціативи у створенні власного продукту, обмежується відтворенням знайомих зразків. Труднощі викликає навіть проста презентація результату, відсутні спроби осмислити мету і засоби вираження.

Таким чином, визначення рівнів сформованості інфомедійної грамотності дозволяє забезпечити диференційований підхід до організації освітнього процесу, визначити індивідуальні освітні потреби здобувачів освіти та розробити ефективну методику формування інфомедійної компетентності здобувачів початкової освіти на уроках мовно-літературної освітньої галузі в початковій школі.

1.3. Медіаосвітній потенціал уроків мовно-літературної освітньої галузі в початковій школі.

У сучасному інформаційному суспільстві формування інфомедійної грамотності набуває особливої актуальності, адже здобувачі початкової освіти з раннього віку стикаються з великим потоком інформації, що потребує критичного осмислення, перевірки джерел і відповідального споживання.

Мовно-літературна освітня галузь, яка є однією з ключових у структурі початкової освіти, має значний дидактичний потенціал для формування інфомедійної компетентності молодших школярів. Саме через вивчення мови, читання, аналіз художніх та інформаційних текстів, ознайомлення з жанрами і стилями мовлення можливо закладати основи критичного мислення, умінь орієнтуватися в медіапросторі, розпізнавати маніпуляції, фейки та дезінформацію.

Варто зазначити, що учні початкових класів характеризуються високою пізнавальною активністю та інтересом до нових знань, швидко засвоюють нову інформацію, однак ще не мають достатньо сформованих критичних навичок для її аналізу, осмислення та оцінювання. Такі вікові особливості потребують цілеспрямованих дидактичних підходів, що сприятимуть формуванню критичного мислення, розвитку вміння працювати з різними видами інформації та орієнтуватися в медіапросторі.

Згідно з дослідженнями вітчизняних науковців, учні молодшого шкільного віку краще сприймають інформацію через інтерактивні та візуальні методи навчання. Вони мають розвинену уяву, емоційне сприйняття та чутливість до образності, що робить літературні твори, ілюстративний матеріал і різноманітні медіаресурси надзвичайно ефективними інструментами для формування інфомедійної грамотності.

Погоджуємося із твердженнями А.Єфіменко та О.Ішутіна, що мовно-літературна освітня галузь створює широкі можливості для застосування медіатехнологій на уроках. Дослідники зазначають, що головним завданням педагога в освітньому процесі є створення таких умов, які дають учням можливість максимально пов'язати літературу з реальним життям [16, С.125–132]. Це дозволяє не лише поглибити розуміння художніх творів, а й формувати вміння інтерпретувати, аналізувати та критично осмислювати інформацію, що є основою інфомедійної грамотності.

Одним із ключових завдань уроків мовно-літературної освітньої галузі є формування не лише базових знань і мовленнєвих навичок, а й умінь працювати

з різною інформацією, тобто, формування інфомедійної грамотності. У межах мовно-літературної освіти відбувається активне засвоєння текстової інформації, формування читацької компетентності, а отже, створюються умови для набуття навичок аналізу, оцінювання та критичного осмислення медіатекстів [32, 160 с.].

Як показує досвід, нині здобувачі початкової освіти повинні орієнтуватися в інформаційному просторі, знати норми культури спілкування, володіти способами протидії маніпуляціям і шкідливим впливам у ході масової комунікації. Важливим є також розуміння базових принципів функціонування масмедіа, уміння розрізняти інформацію за ступенем її впливу на свідомість, аналізувати медійні повідомлення, розпізнавати коди, закладені в медіаконтенті.

Важливу роль у формуванні інфомедійної грамотності учнів початкових класів відіграє реалізація Концепції впровадження медіаосвіти в початковій школі [25], яка орієнтована на створення цілісної системи шкільної медіаосвіти та її інтеграцію в освітній процес, зокрема, в навчальні предмети «Українська мова» та «Літературне читання». У цьому контексті ефективним є комплексний підхід, що поєднує два основні компоненти:

- застосування медіа як навчального ресурсу (медіатексти, медіапродукти, включно з аудіо-, візуальними та аудіовізуальними засобами);
- реалізацію цілей і завдань медіаосвіти, спрямованих на формування критичного мислення, інформаційної безпеки та навичок усвідомленого споживання контенту.

На думку О.Кучерук, медіаосвітній підхід до мовної освіти варто розглядати як комплексну систему процесів, пов'язаних зі сприйманням, осмисленням, інтерпретацією та створенням медійного контенту на основі різноманітних медіаматеріалів. Такий підхід передбачає, що інформація є ключовим елементом педагогічної системи, а медіадіяльність стає засобом підготовки особистості до ефективного функціонування в умовах складного й динамічного інформаційного простору [28, С.9–12]. Дослідниця наголошує, що у процесі вивчення української мови та читання, що медіаосвітній підхід є важливим методичним орієнтиром для організації мовної освіти. Він базується на принципах та

технологіях медіаосвіти, які сприяють формуванню у здобувачів мовної особистості, здатної критично сприймати медіатексти, аналізувати їхній зміст і контекст [28, С.9–12]. Завдяки цьому підходу учні не лише опановують мовленнєві компетенції, а й розвивають навички відповідального і усвідомленого ставлення до інформації, що є необхідною складовою інфомедійної грамотності.

Відповідно до нормативних вимог щодо рівня загальноосвітньої підготовки, учень початкової школи повинен уміти аналізувати, інтерпретувати, критично оцінювати та ефективно використовувати інформацію у текстах і медіатекстах різних жанрів. Важливо, щоб здобувачі освіти сприймали тексти не лише як джерело знань, а й як засіб поповнення емоційного та чуттєвого досвіду. У

процесі навчання вони мають обговорювати форму й зміст медіатекстів за допомогою вчителя, висловлювати власні погляди щодо опрацьованих матеріалів, а також творчо відтворювати інформацію шляхом малювання або підбору ілюстрацій, фотографій. Крім того, учні повинні набувати умінь створювати власні медійні продукти, застосовуючи набутий досвід і знання [24].

Забезпечення досягнення зазначених цілей формування інфомедійної грамотності забезпечують типові освітні програми, розроблені Міністерством освіти і науки України для 1–2 та 3–4 класів [60; 61]. Зокрема, у кожній із цих програм, створених авторськими командами під керівництвом Р.Шияна та О.Савченко, виділено окрему змістову лінію під назвою *«Досліджуємо медіа»*, що передбачає інтеграцію медіаосвітніх компетентностей у зміст навчання української мови та читання, сприяючи системному формуванню навичок критичного сприйняття, аналізу та створення медіатекстів на початковому рівні освіти.

Згідно зі змістовою лінією *«Досліджуємо медіа»*, учні повинні здобути навички, що поєднують уміння користуватися та створювати різноманітні медійні продукти. Як зазначає О. Антонова, інтегрована в початкову школу медіаосвіта сприяє розвитку критичного мислення у школярів, навчає їх шукати

й перевіряти інформацію, аналізувати медіаповідомлення та самостійно створювати медіапродукти [2, 96 с.].

Аналіз типових освітніх програм засвідчує певні структурні відмінності між ними. Так, у програмі, розробленій під керівництвом О. Савченко, очікувані результати навчання чітко визначено для кожного класу окремо в межах двох освітніх циклів – 1–2 та 3–4 класів. Натомість у програмі Р. Шияна очікувані результати подано комплексно для кожного циклу (1–2 та 3–4 класи), з акцентом на запропонований навчальний зміст, який педагог може адаптувати до потреб здобувачів освіти. Попри відмінності у структурі, обидві програми мають спільну мету у впровадженні змістової лінії «Досліджуємо медіа». Згідно з підходом О. Савченко, ця лінія спрямована на формування вмінь аналізувати, критично оцінювати та інтерпретувати інформацію з медіатекстів, використовувати її для збагачення особистого досвіду, а також на розвиток навичок створення власних медіапродуктів [59; 61].

Натомість у програмі Р.Шияна акцент зроблено на ознайомлення здобувачів початкової освіти з основами медіаграмотності. Учням пропонується сформулювати уявлення про межу між медіапростором і реальним світом, навчитися аналізувати, оцінювати та пояснювати зміст різноманітних медіатекстів – новин, мультфільмів, фільмів, газет, журналів, фотографій, рекламних зображень тощо. Також передбачено розвиток умінь створювати власні прості медіапродукти. Змістову лінію пропонується розглядати як ефективний інструмент формування критичного ставлення до комунікативного медіасередовища [60; 61].

На нашу думку, обидві типові освітні програми, хоч і різняться підходами до структурування навчального матеріалу, є орієнтованими на формування ключових компонентів інфомедійної грамотності здобувачів початкової освіти, використовуючи дидактичний потенціал мовно-літературної освітньої галузі. Детальний порівняльний аналіз Типових програм представлено у *Додатку Б*.

Варто зазначити, що у типових освітніх програмах з мовно-літературної освітньої галузі, розроблених під керівництвом О.Савченко та Р.Шияна,

змістовна лінія «Досліджуємо медіа» має не лише спільні риси, а й певні відмінності у підходах до реалізації. Зокрема, в освітній програмі Р. Шияна поняття медіаграмотності розкривається ширше, активно використовується термін «медіатексти», що свідчить про орієнтацію на сучасну термінологію та практичну взаємодію з інформаційним середовищем. Загалом, програма під керівництвом Р. Шияна більше акцентує увагу на діяльнісному підході в навчанні молодших школярів, орієнтує педагогів на залучення учнів до активного аналізу, оцінювання та створення медіапродуктів у процесі навчання. Натомість програма під керівництвом О. Савченко, хоч і містить елементи медіаосвіти, у більшій мірі спрямована на теоретичне освоєння змісту, ніж на практичну діяльність.

Аналіз сучасних підручників з української мови та літературного читання для початкової школи, зокрема авторства К. Пономарьової, О. Савченко [64; 65], О. Іщенко та С. Логачевської [67], М. Захарійчук [19] і Н. Богданець-Білокаленко [17], М. Наумчук, В. Наумчук і Н. Коник [41], а також І. Остапенко [39; 40], дозволив виявити наявність завдань, що передбачають інтерактивну взаємодію з медіапродуктами та медіатекстами. Ці завдання сприяють **формуванню інфомедійної грамотності**, оскільки не лише орієнтують учнів на критичне сприйняття інформації, а й мотивують до створення власних медійних повідомлень у різних формах. На наше переконання, такі дидактичні матеріали є важливим інструментом реалізації змістової лінії «Досліджуємо медіа» на практиці та засвідчують поступову інтеграцію медіаосвітнього підходу в навчально-методичне забезпечення мовно-літературної освітньої галузі. Наведемо приклади завдань, представлених у підручниках для учнів початкових класів.

... Міркую, описую, розповідаю... ...

Ідеї для «письменників»

Склади й запиши записку, SMS своїм близьким, друзям про події, які сталися з тобою.

227. Розгляньте малюнки. Прочитайте діалог дівчаток.

— Марійко, я йду додому, ідемо зі мною!
 — Мені потрібно віддати Катрусі книжки, але вона на танцях, — відповіла Марійка. — Що ж робити?
 — Напиши їй записку й залиши на парті, — порадила Оленка.
 — Дякую за пораду. Я напишу їй SMS.

○ Склади й запиши записку, SMS своїм близьким або друзям про події, які сталися з тобою.

Рис. 1.1. Завдання з підручника С. Дубовик, М. Вашуленко

7. Родзинка підготувала рекламу про свій улюблений парк. Прочитай її. Знайди дієслова з переносним значенням.

6. Прочитай рекламний текст. Про що в ньому йдеться? Випиши спонукальні речення.

8. Який парк рекламує Родзинка? Для кого призначена

Гаджик сфотографував рекламні щити і показав друзям. Розглянь ці світлини. Прочитай написи на щитах.

7. Разом з однокласниками придумайте текст для реклами магазину «Морозиво». Використайте спонукальні речення. Зроби на аркуші паперу рекламу цього магазину. Розмісти на ній утворений текст.

Разом з однокласниками дайте відповіді на запитання Гаджика.

1. Що зображено на цих рекламних щитах?
2. Про що йдеться в рекламних текстах.
3. Як думаєш, для чого в місті розмістили ці щити?
4. Чи захотілось тобі побувати в зоопарку?

Рис. 1.2. Завдання пов'язані з рекламою, подані в підручнику

К.Пономарьова, О. Савченко

Рис. 1.3. Завдання з підручника С. Дубовик, М. Вашуленко

У підручниках Н.Кравцової, В.Романової та А.Савчук, а також М.Вашуленко і С.Дубовик, переважають завдання, що передбачають використання QR-кодів, для зчитування яких необхідне застосування мобільних пристроїв. Переходячи за відповідними покликанням, учні можуть переглядати навчальні відеоролики, мультфільми, виконувати інтерактивні вправи для розвитку мовлення, працювати з ілюстративним матеріалом та аудіозаписами. Такі ресурси сприяють інтеграції медіаосвіти в навчальний процес, активізують пізнавальну діяльність учнів та формують первинні навички критичного сприйняття інформації.

Водночас, у підручнику Л. Варзацької та Т. Трохименко медіаосвітній компонент представлений мінімально, і завдання, спрямовані безпосередньо на розвиток інфомедійної грамотності, практично відсутні. Це свідчить про нерівномірність впровадження медіаосвіти в навчально-методичне забезпечення мовно-літературної освітньої галузі на рівні початкової освіти.

Таким чином, із вище зазначеного, можна стверджувати, що мовно-літературна освітня галузь має потужний медіаосвітній потенціал для реалізації завдань сучасної освіти, зорієнтованої на формування критичного, самостійного та відповідального читача і споживача інформації. Більшість сучасних підручників з української мови та літературного читання містять завдання з медіакомпонентом, які дозволяють вчителям використовувати колективну, групову та індивідуальну форми навчальної діяльності, що сприяє ефективній

роботі з медіатекстами, розвитку навичок оцінювання, аналізу, морально-етичного мислення, візуалізації інформації (схем, таблиць) та створення власних медіапродуктів – реклами, афіш, листівок тощо.

Висновки до розділу 1

Аналіз наукової літератури дозволяє стверджувати, що *інфомедійна грамотність здобувачів початкової освіти* розглядається науковцями як інтегрована компетентність, що поєднує інформаційну, медійну та цифрову грамотність, і є необхідною умовою для повноцінної участі особистості у сучасному інформаційному суспільстві. Її формування в початковій школі забезпечує розвиток критичного мислення, вміння орієнтуватися в медіапросторі, аналізувати інформаційні потоки, виявляти фейки та маніпуляції, а також відповідально і безпечно користуватись цифровими технологіями.

У нашому дослідженні проаналізовано сутність поняття інфомедійної грамотності, її структурні компоненти, а також підходи вітчизняних і зарубіжних науковців до розуміння цього терміну. Встановлено, що інфомедійна грамотність є ключовою складовою сучасної мовно-літературної освіти та є необхідною умовою підготовки здобувачів початкової освіти до життя в інформаційно насиченому середовищі.

Обґрунтовано, що мовно-літературна освітня галузь у початковій школі володіє значним потенціалом для формування інфомедійної грамотності, що зумовлено як змістовими характеристиками предметів (українська мова, літературне читання), так і їхньою комунікативною спрямованістю. На етапі початкового навчання здобувачі освіти отримують можливість засвоювати базові медіакомпетентності: критичне ставлення до інформації, здатність аналізувати, інтерпретувати, створювати та поширювати власні медіаповідомлення.

Результати аналізу наукових джерел дали змогу виокремити три основні структурні компоненти інфомедійної грамотності здобувачів початкової освіти: когнітивний, емоційно-ціннісний і креативно-діяльнісний. Кожен із них виконує

важливу функцію у формуванні цілісної інфомедійної компетентності молодших школярів та має власну систему критеріїв оцінювання. Когнітивний компонент забезпечує засвоєння знань про інформаційне середовище, розвиток умінь аналізувати, інтерпретувати й критично осмислювати медіатексти. Емоційно-ціннісний компонент сприяє формуванню емоційної чутливості, ціннісного ставлення до змісту повідомлень, уміння етично оцінювати інформацію. Креативно-діяльнісний компонент розкриває активну позицію учнів як творців медіапродуктів, реалізується через залучення до практичної, комунікативної та творчої діяльності. Узагальнення критеріїв кожного компонента дало змогу охарактеризувати три рівні сформованості інфомедійної грамотності; високий, середній і низький, що є основою для діагностики, моніторингу та подальшого педагогічного впливу на формування цієї компетентності у здобувачів початкової освіти.

Проведено порівняння типових освітніх програм, укладених під керівництвом О. Савченко та Р. Шияна, засвідчує наявність різних підходів до структурування очікуваних результатів і подачі навчального змісту. Водночас обидві програми акцентують увагу на розвитку інфомедійної грамотності через змістову лінію «Досліджуємо медіа», що забезпечує необхідну єдність концептуального бачення медіаосвіти у початковій школі.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ІНФОМЕДІЙНОЇ ГРАМОТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ НА УРОКАХ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ

2.1. Роль медіазасобів у формуванні інфомедійної грамотності здобувачів початкової освіти

Відомо, що сучасний інформаційно-освітній простір характеризується динамічним розвитком медіа, які стали невід'ємною складовою життя кожної людини, зокрема і учнів молодшого шкільного віку.

Аналіз наукової літератури дозволяє стверджувати, що **медіазасоби** є комплексом традиційних та цифрових засобів масової комунікації, що забезпечують процеси отримання, аналізу, створення, збереження й поширення інформації в суспільстві. До складу медіазасобів належать *преса, радіо, телебачення, кіномистецтво, інтернет-ресурси, мультимедійні платформи, соціальні мережі та інтерактивні цифрові технології*.

У контексті початкової освіти **медіазасоби** набувають особливого значення, оскільки сприяють створенню динамічного, наочного та емоційно насиченого освітнього середовища, яке відповідає віковим особливостям учнів молодшого шкільного віку. Медіазасоби у початковій школі виконують низку важливих дидактичних функцій, зокрема, інформаційну, комунікативну, мотиваційну, виховну та розвивальну. Окрім того, вони допомагають учителеві урізноманітнювати форми роботи, візуалізувати складний матеріал, інтегрувати різні види діяльності (мовленнєву, пізнавальну, художньо-творчу), забезпечуючи реалізацію компетентнісного та діяльнісного підходів.

Цінними є міркування Г. Марченко, яка визначає медіазасоби як джерело освітньої інформації, що стимулює пошукову, дослідницьку та творчу діяльність учнів [29, с. 133]. На нашу думку, саме такий підхід відображає сучасне розуміння ролі медіа в освітньому процесі нової української школи, де

медіазасоби виступають не лише носіями інформації, а й активним засобом розвитку пізнавальної самостійності, критичного мислення та творчої ініціативи здобувачів освіти. Залучення до роботи з різними медіаресурсами (аудіо-, відеоматеріалами, інтерактивними вправами, цифровими книгами, онлайн-платформами) дає можливість організовувати дослідницько-творчу діяльність навіть у молодшому шкільному віці, формуючи в учнів уміння аналізувати, узагальнювати, робити висновки, оцінювати достовірність інформації. Так, А.Барабус і Т.Васютіна стверджують, що медіа є засобом розвитку дослідницької компетентності здобувачів початкової освіти, оскільки робота з різними видами інформаційних ресурсів формує навички аналізу, відбору та критичного оцінювання інформації [4, с. 105–107]. Вважаємо, що використання медіа в навчальному процесі початкової школи підвищує пізнавальну активність здобувачів освіти, стимулює їхню зацікавленість у навчанні, сприяє розвитку критичного та креативного мислення, формує інформаційну культуру та навички безпечного користування цифровими ресурсами. Застосування медіа допомагає зробити процес навчання наочним, динамічним і емоційно привабливим, що особливо важливо для учнів молодшого шкільного віку, у яких переважає наочно-образне мислення. Як зазначають В.Фенько, Л.Король, С.Дубовик та А.Готмар, використання медіазасобів у початковій школі забезпечує підвищення пізнавальної мотивації, розширює можливості для самостійного здобуття знань і відповідає принципам конструктивістського підходу, згідно з яким учень є активним суб'єктом власного навчання, а знання формуються через взаємодію, пошук і відкриття нового [67, с. 241–242; 13, с.173–175].

Українські дослідники означеної проблеми стверджують, що медіазасоби в початковій школі реалізують низку ключових функцій, кожна з яких має важливе педагогічне значення.

Пізнавальна функція забезпечує розширення освітніх можливостей здобувачів початкової освіти завдяки використанню комп'ютерних технологій, цифрових платформ і мережі Інтернет. Вона сприяє доступу до різноманітних джерел інформації, формуванню навичок пошуку, аналізу й відбору даних, а

також розвитку інформаційної культури. До прикладу, використання онлайн-бібліотек, інтерактивних енциклопедій чи відеоуроків допомагає здобувачам освіти самостійно досліджувати нові теми та поглиблювати знання.

Розвивальна функція полягає у стимулюванні інтелектуальної активності та творчого потенціалу дитини, сприяє розвитку критичного мислення, спостережливості, логічності суджень. Через медіа учні вчаться самостійно ставити запитання, робити висновки, оцінювати інформацію. Наприклад, під час аналізу мультфільму вони визначають головну думку, мотиви героїв, виявляють упередженість або емоційне забарвлення повідомлення.

Дослідницька функція орієнтована на залучення здобувачів освіти до активної пізнавальної та творчої діяльності. Виконуючи навчальні медіапроекти, створюючи комікси, інтерв'ю чи короткі відео, здобувачі освіти не лише засвоюють навчальний матеріал, а й навчаються досліджувати інформацію, формулювати проблеми та шукати шляхи їх розв'язання.

Комунікативна функція сприяє розвитку взаємодії між здобувачами освіти, учителем і інформаційним середовищем. Використання цифрових платформ, онлайн-дошок, блогів чи спільних презентацій формує навички співпраці, відповідального спілкування та взаємоповаги. Учні вчаться ефективно висловлювати власну думку, аргументувати позицію, слухати інших і працювати в команді.

Додатково медіазасоби реалізують *мотиваційну функцію*, адже інтеграція сучасних технологій і знайомих дітям форматів (анімацій, інтерактивних ігор, відео) підвищує зацікавленість навчанням, створює позитивний емоційний фон і забезпечує залучення до активної діяльності.

Українська дослідниця О.Янкович пропонує більш розгорнуту класифікацію функцій медіазасобів, наголошуючи на їхній багатовимірній ролі у сучасному освітньому середовищі. Вона виділяє такі важливі функції, як інформаційну, науково-освітню (освітньо-культуротворчу), рекреативну, функцію критики й контролю та комунікативну, кожна з яких має значний потенціал для розвитку особистості здобувачів початкової освіти. Зокрема,

інформаційна функція медіазасобів забезпечує обмін знаннями, швидке оновлення навчального контенту й підтримку інноваційних процесів у навчанні. У початковій школі ця функція реалізується через використання освітніх вебплатформ, інтерактивних енциклопедій, дитячих інформаційних сайтів, що дозволяють здобувачам освіти отримувати нові відомості у зручній, доступній і візуально привабливій формі. *Науково-освітня (освітньо-культуротворча)* функція спрямована на формування світогляду учнів початкових класів, розвиток їхніх культурних, духовних і моральних цінностей. Медіаконтент – мультфільми, аудіоказки, цифрові книги, документальні фільми – допомагає здобувачам початкової освіти осмислювати морально-етичні проблеми, пізнавати національну та світову культуру, розвивати естетичний смак. *Рекреативна функція* реалізується через створення умов для емоційного відпочинку, зняття напруги, підвищення психологічного комфорту здобувачів освіти. Застосування мультимедійних матеріалів, інтерактивних ігор, пізнавальних вікторин не лише урізноманітнює навчальний процес, а й сприяє збереженню позитивного емоційного стану, що є важливою умовою ефективного навчання учнів молодшого шкільного віку. *Функція критики та контролю* має важливе виховне значення, оскільки формує у здобувачів освіти здатність критично оцінювати інформацію, усвідомлювати маніпулятивні елементи медіатекстів і розуміти наслідки їхнього впливу. Виконання завдань із порівняння різних джерел, аналізу правдивості новин або визначення авторської позиції сприяє розвитку критичного мислення й відповідального ставлення до інформаційного контенту. *Комунікативна функція* медіазасобів, як підкреслює О. Янкович, забезпечує активну взаємодію між учасниками освітнього процесу, розширює можливості соціального спілкування учнів. Використання електронних щоденників, онлайн-дошок, блогів, групових чатів або медіапроектів дає змогу школярам спільно створювати контент, обмінюватися думками, розвивати співпрацю та толерантність у спілкуванні [72, С.8–10].

Отже, розширена класифікація функцій медіазасобів, запропонована О.Янкович, дозволяє розглядати їх як комплексний освітній інструмент, який

одночасно виконує інформаційну, пізнавальну, виховну, рекреативну та соціалізуючу роль, забезпечуючи всебічний розвиток особистості здобувачів початкової освіти й сприяючи формуванню їхньої інфомедійної грамотності.

Класифікація медіазасобів, запропонована Л. Баженовою, є однією з найбільш упорядкованих та практико орієнтованих і передбачає поділ медіазасобів на три основні групи: *візуальні, аудійні та аудіовізуальні*.

До *візуальних медіазасобів* належать друковані матеріали (газети, журнали, буклети, постери), фотографії, малюнки, інфографіка, навчальні презентації та ілюстрації, що забезпечують сприйняття інформації через зорові образи. Їхнє використання у початковій школі сприяє розвитку зорової пам'яті, уяви та асоціативного мислення здобувачів початкової освіти.

Аудійні медіазасоби охоплюють звукові ресурси, такі як аудіоказки, навчальні пісні, дикторські записи, радіопередачі тощо. Вони допомагають формувати фонематичний слух, розвивати мовлення, удосконалювати вимову й сприяють сприйняттю навчального матеріалу на слух.

Аудіовізуальні медіазасоби – це поєднання звукових і зорових елементів, зокрема кінофільми, мультфільми, телепрограми, навчальні відео, інтерактивні відеоуроки, анімації. Такий формат впливу є особливо ефективним у початковій школі, адже дозволяє поєднати емоційне й інтелектуальне сприйняття, підвищує мотивацію до навчання, стимулює пізнавальну активність учнів.

Поділ, запропонований Л.Баженовою, є зручним і практичним для педагогів, оскільки дозволяє швидко обрати найдоцільніші медіазасоби відповідно до поставлених навчальних цілей. Зокрема, у мовно-літературній освітній галузі це сприяє формуванню іншомовних умінь, розвитку мовленнєвих компетентностей, збагаченню словникового запасу та підвищенню загальної інфомедійної грамотності молодших школярів [4, с. 143–149].

Мовно-літературна освітня галузь має значний потенціал для реалізації завдань інфомедійної освіти, адже саме під час опрацювання художніх і публіцистичних текстів, виконання комунікативно-мовленнєвих і творчих

завдань створюються умови для розвитку критичного мислення, етичного оцінювання та здатності учнів до самостійного інформаційного вибору.

Не менш значущим є й використання аудіокниг у процесі формування читацьких умінь здобувачів початкової освіти. Слухаючи аудіотекст, учень може одночасно стежити за друкованим твором або сприймати матеріал лише на слух – обидва варіанти мають позитивний освітній ефект. Такий вид діяльності сприяє збагаченню словникового запасу, формуванню правильної вимови, розвитку уваги та аудіального сприймання. Окрім того, аудіокниги розширюють світогляд дітей, поглиблюють їхні уявлення про навколишній світ і роблять процес взаємодії з текстом більш емоційно привабливим. Важливо також враховувати потенціал електронних книг, доступних на телефонах, планшетах чи ноутбуках. Електронні пристрої дозволяють змінювати розмір шрифту, масштабувати зображення та обирати комфортні параметри читання, що особливо корисно для здобувачів початкової освіти з різним рівнем розвитком читацьких умінь чи зорових можливостей. Окрему цінність мають і дитячі періодичні видання, у яких небагато тексту гармонійно поєднується з великою кількістю ілюстрацій. Такі журнали стимулюють інтерес до читання, допомагають легше сприймати інформацію, формують навички роботи з різними видами текстів і адаптують дітей до подальшої роботи з більш складними джерелами [10, С.32–42].

О.Антонова виокремлює низку ефективних інформаційно-медійних технологій, які доцільно застосовувати під час роботи з медіатекстами у закладах загальної середньої освіти. Серед найпоширеніших технологій авторка визначає сторітелінг, використання «хмари тегів», QR-кодів, створення ментальних карт для візуалізації інформації, застосування техніки скрайбінгу, підхід BYOD («Принеси власний пристрій»), а також роботу з креолізованими текстами (брошури, комікси, скрапбукінг, постери, дудли, колажі, фотоколажі, кардмейкінг, буктрейлери). Додатково вона акцентує на брендингу та різноманітних медіаосвітніх онлайн-іграх як засобах розвитку інфомедійної грамотності здобувачів освіти [2].

У групі творчих завдань дослідниця пропонує роботу з казковими матеріалами, зокрема порівняння сучасної екранізації казки про Котигорошка (мультфільму) з її народним варіантом. Іншим прикладом є зіставлення мультфільму «Некмітливий Горобець» із літературною казкою Лесі Українки «Біда навчить?». Вона також рекомендує учням створити письмовий твір про улюбленого кіногероя, описавши характер персонажа та особливості його мовлення. Після перегляду мультфільму школярам пропонується інсценізувати продовження сюжету або створити комікси, колажі та інші креативні продукти на основі побаченого.

Ще одним ефективним медіазасобом сучасного освітнього процесу є QR-коди. Як зазначає О.Черешнюк, цей інструмент дозволяє швидко та зручно встановлювати зв'язок з онлайн-контентом за допомогою смартфонів. QR-коди забезпечують доступ до електронних бібліотек, відеоматеріалів, інформаційних ресурсів, інтерактивних вправ і вікторин, а також до аудіозаписів, що значно урізноманітнює освітню діяльність і робить її більш динамічною та технологічною [69]. Такий підхід сприяє підвищенню мотивації здобувачів освіти, розвитку навичок самостійного пошуку інформації та формує позитивний досвід взаємодії з цифровими ресурсами в навчальному середовищі.

Використання різних видів медіа у освітньому процесі дозволяє інтегрувати традиційні та інноваційні методи навчання, забезпечити міждисциплінарні зв'язки, активізувати пізнавальну діяльність здобувачів початкової освіти. Використання відео- та аудіоматеріалів, інтерактивних презентацій, онлайн-квестів, цифрових бібліотек чи віртуальних виставок сприяє підвищенню мотивації до навчання, розвитку читацької, комунікативної й емоційно-ціннісної компетентності учнів. Крім того, застосування медіа у початковій школі створює сприятливі умови для розвитку емоційного інтелекту, комунікативних умінь, співпраці та емпатії, оскільки інтерактивні ресурси передбачають діалогічність, співтворчість і партнерську взаємодію між учителем і здобувачами освіти.

Таким чином, медіазасоби стають не лише технічним інструментом, а й педагогічним засобом розвитку особистості дитини, здатної орієнтуватися в інформаційному просторі та використовувати медіа з освітньою і виховною метою. Саме через системне використання медіазасобів формується інфомедійна грамотність здобувачів початкової освіти, яка є невід'ємним компонентом сучасної ключової компетентності – уміння вчитися упродовж життя.

На нашу думку, практичне застосування медіазасобів у початковій школі може мати різні форми:

- використання навчальних відео під час опрацювання художніх творів або мовних явищ (наприклад, короткий анімаційний ролик до казки, який допомагає глибше зрозуміти сюжет і характери героїв);
- інтерактивні презентації чи мультимедійні вправи на платформах LearningApps, Wordwall, які дозволяють закріпити знання з орфографії чи граматики у формі гри;
- створення простих медіапродуктів учнями – ілюстрованих мінікниг, відеопоезій, аудіоказок, буклетів чи коміксів на основі прочитаних текстів, що сприяє розвитку креативності й мовленнєвої компетентності;
- використання цифрових бібліотек та дитячих онлайн-журналів для самостійного пошуку інформації та розвитку навичок критичного читання.

Завдяки таким видам діяльності медіазасоби стають не лише допоміжним матеріалом, а й активним елементом освітнього середовища, який сприяє інтеграції навчального змісту, формуванню інформаційної культури, розвитку комунікативних і соціальних умінь здобувачів освіти.

Узагальнюючи зазначене, можна констатувати, що медіазасоби в освітньому процесі початкової школи є важливим педагогічним ресурсом, який поєднує пізнання, розвиток, творчість і спілкування, забезпечуючи цілісний процес формування інфомедійної грамотності здобувачів початкової освіти.

2.2. Проведення констатувального етапу педагогічного експерименту.

Здійснивши ґрунтовний теоретичний аналіз проблеми формування інфомедійної грамотності здобувачів початкової освіти на уроках мовно-літературної освітньої галузі, ми дійшли висновку про недостатність її практичного вирішення. Вважаємо, що відповідно до мети і завдань кваліфікаційної роботи доцільно організувати і провести **емпіричне дослідження** щодо визначення рівнів сформованості інфомедійної грамотності здобувачів початкової освіти на уроках мовно-літературної освітньої галузі.

Педагогічний експеримент було організовано на базі _____ за участі чотирьох учителів початкових класів та шістедяти учнів другого класів. Для забезпечення надійності результатів усіх учнів розподілено на дві групи: експериментальну (30 учнів), де застосовувалися спеціально розроблені інтегровані медіа-методики, та контрольну (30 учнів), які навчалися за звичайною програмою без додаткових медіа-завдань.

На **констатувальному етапі** педагогічного експерименту з формування інфомедійної грамотності здобувачів початкової освіти на уроках мовно-літературної освітньої галузі було здійснено низку взаємопов'язаних процедур, спрямованих на об'єктивне визначення початкового стану сформованості інфомедійної грамотності та готовності вчителів до впровадження інноваційних медіа-методик.

Для вчителів початкових класів було розроблено та апробовано **опитувальник «Інфомедіа-скринінг»**. Анкета включала запитання, які дозволяли оцінити рівень обізнаності вчителів щодо основ медіаграмотності, зокрема розуміння типів медіатекстів, принципів їх аналізу та методів роботи з інформаційними джерелами; визначити частоту використання медіаресурсів на уроках мовно-літературної освітньої галузі (ілюстрацій, відеофрагментів, аудіотекстів, інтерактивних завдань); з'ясувати готовність педагогів упроваджувати інноваційні методи навчання, спрямовані на формування інфомедійної грамотності здобувачів початкової освіти; виявити труднощі, з якими стикаються вчителі під час роботи з медіаконтентом (нестача методичних

матеріалів, технічні обмеження, недостатній рівень власної медіакомпетентності). Також було здійснено збір попередніх даних шляхом спостереження за уроками. Кожен з чотирьох учителів провів два традиційні уроки мовно-літературної галузі без застосування спеціальних медіа-завдань. Спостереження дозволили відзначити, що на уроках домінували фронтальні методи викладання, мінімально використовувався інтерактивний контент, а учні зазвичай мали обмежений доступ до електронних пристроїв, що знижувало їхню мотивацію до самостійного пошуку інформації. Проаналізуємо результати опитування вчителів, запитання якого прописані у Додатку А.

Отримані дані засвідчують широку варіативність професійного досвіду учителів. До опитування долучилися як педагоги-початківці зі стажем до 5 років, так і високодосвідчені фахівці з понад двадцятирічною практикою. Учителі послуговуються різними сучасними підручниками з української мови та читання, що дає змогу простежити, як наявні освітні ресурси задовольняють потреби щодо формування інфомедійної грамотності та чи містять елементи медіаосвіти.

Проведений аналіз демонструє, що лише частина педагогів проходила тренінги або курси з медіаосвіти, тоді як значна частина респондентів не має спеціальної підготовки в цій сфері. Це свідчить про потребу в цілеспрямованому підвищенні кваліфікації вчителів початкових класів.

Більшість учителів трактують інфомедійну грамотність як здатність критично оцінювати інформацію та медіатексти. Дещо менша частина пов'язує її зі створенням інформаційних продуктів. Натомість інтерпретація поняття лише як уміння користуватися комп'ютером трапляється значно рідше. Це підтверджує достатній рівень теоретичного розуміння феномена. Аналіз відповідей свідчить, що абсолютна більшість учителів вважають розвиток інфомедійної грамотності дуже важливим для дітей молодшого шкільного віку. Учителі наголошують на значущості когнітивного компонента (знання про медіа), емоційно-ціннісного (розуміння етичних аспектів і впливу медіа) та креативно-діяльнісного (створення власних медіапродуктів). Така позиція демонструє усвідомлення необхідності комплексного підходу. Однак, лише

частина педагогів використовує медіа постійно, більшість – епізодично, що вказує на недостатню інтеграцію медіаосвіти у повсякденну практику навчання. Найпоширенішими є відео-, аудіоматеріали та інтерактивні платформи. Рідше застосовуються електронні книжки та дитячі сайти. Переважно медіа застосовують з ілюстративною метою або для підвищення мотивації. Водночас значно рідше – для розвитку критичного мислення та організації творчої діяльності, що є важливими складовими інфомедійної грамотності.

Педагоги здебільшого визначають рівень сформованості інфомедійної грамотності як середній. Невелика кількість учителів характеризує його як високий, що дає підстави стверджувати про актуальність удосконалення методичної роботи. На їхню думку, найчастіше елементи інфомедійної грамотності виявляються під час аналізу текстів, добору інформації та створення медіапродуктів. Меншою мірою діти обговорюють етичні аспекти медіавпливу.

Серед основних перешкод формування інфомедійної грамотності учителі називають: нестачу дидактичних матеріалів; недостатньо сформовану ІКТ-компетентність здобувачів початкової освіти; обмеження часу; відсутність методичних рекомендацій. Респонденти наголошують на необхідності підвищення кваліфікації; розроблення методичних рекомендацій; покращення матеріально-технічного забезпечення; включення медіаосвіти до навчальних програм. Найефективнішими форми вчителі вважають інтерактивні ігри, проєктну діяльність, роботу з відео, аналіз медіатекстів та створення власних продуктів, тобто ті види діяльності, які відповідають діяльнісному та компетентнісному підходам. Серед запропонованих ініціатив – створення банку медіазавдань, проведення тренінгів, розробка наскрізних уроків із медіакомпонентом, а також налагодження співпраці між школами щодо обміну матеріалами.

З метою визначення рівня сформованості інфомедійної грамотності здобувачів початкової освіти *за когнітивним компонентом* нами було застосовано розроблену анкету «*Як я працюю з інформацією та медіа*», яка представлена у Додатку А і передбачає виявлення особливостей сприймання,

розуміння, опрацювання та використання учнями інформації з різних медіаджерел, а також визначення їхніх умінь орієнтуватися в інформаційному просторі, добирати необхідні відомості та оцінювати їхню достовірність.

Аналіз відповідей засвідчив, що більшість учнів початкових класів виявили базове розуміння того, як працювати з інформацією та медіаматеріалами. Значна частина школярів успішно визначає, що таке інформація, розпізнає її основні форми подання (текстову, візуальну, аудіальну) та може назвати найпоширеніші джерела отримання навчальної та довідкової інформації. Разом з тим, результати опитування продемонстрували й певні труднощі: учні нерівномірно розрізняють способи пошуку інформації в медіапросторі, недостатньо впевнено визначають ознаки достовірності повідомлень, а також не завжди можуть пояснити, як правильно діяти у випадку сумнівного або неправдивого контенту.

Високий рівень сформованості когнітивного компонента продемонстрували 25% учнів експериментального класу та 25% учнів контрольного класу, що свідчить про однакову частку школярів із добре розвиненими вміннями аналізувати й класифікувати інформацію, оцінювати її зміст і робити елементарні висновки. Ці учні впевнено розрізняють види інформації, розуміють логіку інформаційних процесів, правильно тлумачать мету та контекст простих медіаповідомлень.

Середній рівень зафіксовано у 44% учнів експериментальної групи та 50% учнів контрольної групи. Такий показник свідчить про переважання учнів, які володіють загальними знаннями про інформацію й медіа, проте демонструють нестійкість у виконанні завдань, що потребують аналізу або порівняння. Зокрема, ці школярі здебільшого правильно називають форми подання інформації та її базові властивості, але інколи допускають помилки у визначенні способів передавання інформації, не завжди впізнають маніпулятивні або неправдиві повідомлення.

Низький рівень виявлено у 31% учнів експериментального класу та 25% учнів контрольного класу, що вказує на наявність у частини вибірки

фрагментарних та несистемних уявлень про інформацію, її властивості та способи отримання. Учні цієї групи не завжди можуть відрізнити навчальну інформацію від розважальної, відчують труднощі при роботі з простими медіаматеріалами та мають слабо сформовані навички орієнтації у цифровому середовищі.

З метою визначення рівня сформованості **емоційно-ціннісного компоненту** інфомедійної грамотності у здобувачів початкової освіти було застосовано **інтерактивну гру «Медіа-детектив»**. Учні виконували завдання на оцінку достовірності інформації, розпізнавання етичних і небезпечних повідомлень та усвідомлення впливу медіа на емоції.

Аналіз результатів гри показав, що значна частина другокласників демонструє усвідомлене ставлення до медіаповідомлень та початкові навички оцінювання їх етичності. Зокрема, **високий рівень** сформованості емоційно-ціннісного компонента відзначено у 28% учнів експериментального класу та 22% учнів контрольного класу, які змогли правильно визначити потенційно небезпечні або маніпулятивні повідомлення, оцінити їхній вплив на емоційний стан і запропонувати адекватну поведінку. **Середній рівень** спостерігався у 46% учнів експериментального класу та 50% учнів контрольного класу, що свідчить про загальні, але не завжди системні уявлення про безпечне використання медіа та критичне ставлення до повідомлень. **Низький рівень** виявлено у 26% учнів експериментального класу та 28% учнів контрольного класу, що демонструє труднощі окремих дітей у розпізнаванні етичних аспектів медіа, а також у розумінні впливу інформації на емоції та поведінку.

З метою визначення рівня сформованості **креативно-діяльнісного компонента** інфомедійної грамотності у здобувачів початкової освіти було застосовано **інтерактивну гру «Медіа-творець»**, яка передбачала створення власних інформаційних продуктів: коротких текстових повідомлень, плакатів, піктограм або мультимедійних презентацій на основі отриманих медіатекстів. У процесі гри учні виконували завдання на комбінування текстової, візуальної та

аудіальної інформації, визначали мету повідомлень, оцінювали їх достовірність і формували власний контент.

Аналіз результатів гри показав, що **високий рівень** зафіксовано у 30% учнів експериментального класу та 20% учнів контрольного класу, які змогли створювати структуровані, логічно побудовані та етичні інформаційні продукти, інтегруючи текстові, візуальні та аудіальні дані. **Середній рівень** виявлено у 48% учнів експериментального класу та 52% учнів контрольного класу, що свідчить про наявність базових умінь комбінувати різні типи медіа, однак із певними труднощами у виборі найбільш ефективних засобів передавання інформації. **Низький рівень** мають 22% учнів експериментального класу та 28% учнів контрольного класу, які демонструють обмежені можливості у створенні власних медіапродуктів та недостатньо критично оцінюють інформаційні ресурси.

Результати констатувального етапу педагогічного експерименту представлено у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1.

Рівень	Когнітивний		Емоційно- ціннісний		Креативно- діяльнісний	
	ЕГ%	КГ%	ЕГ%	КГ%	ЕГ%	КГ%
<i>Високий</i>	25	25	28	22	30	20
<i>Середній</i>	44	55	46	50	48	52
<i>Низький</i>	31	25	26	28	22	28

Таким чином, констатувальний етап педагогічного експерименту дав змогу об'єктивно діагностувати початковий стан сформованості інфомедійної грамотності і отримані результати стали підставою для організації **формульовального етапу** з використанням розробленої методики, зміст якої детально описаний у параграфі 2.3.

2.3.Методика формування інфомедійної грамотності здобувачів початкової освіти на уроках мовно-літературної освітньої галузі.

Варто наголосити, що відповідно до оновлених вимог Державного стандарту початкової освіти та Типових освітніх програм, мовно-літературна освітня галузь інтегрується та представлена у вигляді єдиного навчального предмета «Українська мова та читання». Така інтеграція спрямована на цілісне формування мовленнєвої, читацької та комунікативної компетентностей здобувачів початкової освіти.

Уроки мовно-літературної освітньої галузі виступають цілісною педагогічною системою, що забезпечує не лише засвоєння теоретичного матеріалу, але й активне, практичне застосування отриманих знань. Саме на цих уроках учні вчаться сприймати, аналізувати та інтерпретувати різні види текстів, удосконалюють навички читання, розвитку мовлення, критичного мислення та творчого самовираження.

Формування інфомедійної грамотності здобувачів початкової освіти є складовою розвитку ключових компетентностей Нової української школи та відображає актуальні освітні тенденції, пов'язані з необхідністю критичного сприйняття інформації, умінням працювати з медіатекстами та використанням інформаційно-комунікаційних технологій. У 2 класі інфомедійна грамотність розглядається як початковий рівень сформованості здатності учнів розпізнавати різні типи інформації, інтерпретувати медіаповідомлення, усвідомлювати їхню мету, а також відповідально та безпечно користуватися цифровими ресурсами.

Методика ґрунтується на **компетентнісному підході**, що орієнтує навчання на формування практичних умінь роботи з інформацією, адже здобувачі освіти не лише сприймають готові знання, а й активно застосовують їх у реальних або змодельованих навчальних ситуаціях. У контексті інфомедійної грамотності це означає розвиток здатності учнів шукати, аналізувати, інтерпретувати та критично оцінювати інформацію, а також використовувати її для розв'язання практичних завдань. Для другокласників важливо забезпечити доступний, ігровий та емоційно комфортний формат роботи, у межах якого вони

можуть навчатися діяти з різними видами медіаповідомлень – текстами, ілюстраціями, короткими відео, оголошеннями, повідомленнями тощо. Учні поступово опановують уміння ставити запитання до інформації, співвідносити зміст тексту й візуального матеріалу, робити елементарні висновки та обирати найбільш підходящі способи дії в медіаситуаціях.

Реалізація компетентнісного підходу в процесі формування інфомедійної грамотності учнів 2 класу передбачає створення педагогічних ситуацій, у яких здобувачі освіти мають можливість не лише сприймати інформацію, а й активно здійснювати її аналіз, інтеграцію та практичне застосування. У межах уроків мовно-літературної освітньої галузі така діяльність організовується через роботу з різними типами медіатекстів, що забезпечує формування інформаційної, читацької та комунікативної компетентностей. До прикладу, учням пропонується ілюстрація, на якій зображено природне явище (наприклад, темні дощові хмари над міським ландшафтом), та короткий інформаційний текст, що містить лаконічне повідомлення про очікувані погодні умови. Після первинного ознайомлення школярі залучаються до виконання комплексу навчальних завдань, орієнтованих на формування умінь аналізу, інтерпретації та відбору інформації. Учні на основі спостереження за зображенням здійснюють опис побаченого, виділяють суттєві ознаки зображеної ситуації, встановлюють її можливі наслідки. Після прослуховування інформаційного повідомлення здобувачі освіти визначають спільні та відмінні елементи між візуальним і текстовим джерелами. Зокрема, школярі встановлюють, які відомості містяться лише в тексті (наприклад, порада мати парасольку), а які – лише в зображенні. Це сприяє розвитку вміння інтегрувати інформацію з різних джерел. Учні формулюють основну думку медіаповідомлення, визначають його комунікативну мету та адресата. Завершальним завданням є створення власного короткого інформаційного повідомлення (наприклад, шкільного оголошення), зміст якого ґрунтується на поєднанні даних, отриманих із обох джерел. Учні формулюють повідомлення у зрозумілій, стисло структурованій формі, що демонструє практичне застосування здобутої інформації.\

Представлений фрагмент демонструє реалізацію компетентнісного підходу, оскільки навчальна діяльність спрямована не на відтворення готових знань, а на формування інтегрованої здатності учнів працювати з інформацією в умовах, наближених до реальних. Здобувачі освіти виконують низку операцій: спостереження, аналіз, порівняння, інтерпретація, синтез і продукування власного повідомлення, що відповідає структурі інформаційної та медіаосвітньої компетентностей. Таким чином, навчальний процес сприяє розвитку когнітивних, комунікативних і соціальних умінь, необхідних для відповідальної та критичної взаємодії з медіапростором.

Діяльнісний підхід передбачає організацію навчання таким чином, щоб учні набували знання й способи дії в процесі власної практичної активності. У центрі освітнього процесу перебуває учень як суб'єкт пізнання, який засвоює навчальний матеріал, не споглядаючи, а через виконання реальних або змодельованих дій: аналізу, порівняння, оцінювання, створення інформаційних продуктів тощо.

У аспекті зазначеної проблеми здобувачів початкової освіти діяльнісний підхід забезпечує уміння здійснювати послідовні дії з медіаінформацією; створення умов для усвідомленого застосування знань про текст, зображення, повідомлення, їхню структуру та призначення; побудову освітніх ситуацій, у яких інформація використовується як засіб та результат діяльності; формування реального досвіду взаємодії з медіа, що є ціннісно орієнтованим і відповідає віковим можливостям молодших школярів.

Метою запропонованої методики є формування елементарних умінь інфомедійної грамотності у здобувачів початкової освіти шляхом інтеграції медіаосвітніх завдань у зміст і структуру уроків мовно-літературної освітньої галузі. Реалізація цієї мети передбачає створення таких педагогічних умов, за яких учні набувають початкового досвіду усвідомленої, критичної та відповідальної взаємодії з інформаційними матеріалами різних видів (текстовими, візуальними, аудіальними, мультимедійними).

Основні завдання методики: формування початкових навичок роботи з інформацією, розвиток уміння розуміти комунікативну мету простих медіаповідомлень, навчання розрізнення фактичної інформації та оціночних суджень, формування навичок безпечної поведінки в цифровому середовищі., озвиток критичного ставлення до зображень і мультимедійних джерел.

Варто зазначити, що методика спрямована на розвиток умінь знаходити, впізнавати та елементарно класифікувати інформацію, а також співвідносити текстові фрагменти з їхнім візуальним представленням (ілюстрацією, схемою, піктограмою). Учні вчаться визначати, для чого створено конкретне повідомлення (інформування, розвага, переконання), що сприяє формуванню розуміння функціональної природи медіатекстів. Здобувачі освіти опановують елементи критичного читання доступних вікові текстів, вчаться відрізняти факти від думок, що є фундаментом критичного мислення.

Учні вчаться аналізувати візуальний ряд, визначати можливі перебільшення, умовність та емоційну спрямованість зображень і відеофрагментів, що сприяє стійкості до медіавпливів.

Добір медіаматеріалів здійснюється відповідно до когнітивних і психологічних особливостей здобувачів початкової освіти, зокрема, другокласників. Використовуються короткі тексти, які супроводжуються ілюстраціями, прості відеофрагменти, доступні аудіоматеріали. Елементи медіаосвіти включаються в усі компоненти мовно-літературної підготовки: уроки читання, української мови, розвитку мовлення. Такий підхід забезпечує системність формування інфомедійних умінь та їх органічне поєднання з базовими видами мовленнєвої діяльності. Навчальний процес вибудовується від виконання найпростіших дій (впізнавання інформації, співвіднесення тексту й ілюстрації) до більш складних (первинний аналіз, інтерпретація, висловлення оцінних суджень). Поступове ускладнення завдань забезпечує логічний розвиток інфомедійних умінь. Методика базується на використанні ігрових, дослідницьких, групових та кооперативних методів навчання. Інтерактивні

форми роботи дозволяють розвивати комунікативність, підтримувати пізнавальний інтерес та забезпечувати активність кожного учня.

Навчальні завдання моделюють реальні ситуації взаємодії дітей із медіапростором (сприймання оголошень, аналіз зображень, прослуховування аудіоповідомлень, створення власних коротких інформаційних текстів). Особлива увага приділяється розвитку етичного ставлення до інформації, вихованню правдивості, відповідальності та культури поведінки в медіапросторі. Учні вчаться враховувати емоційний вплив інформації, співчувати, аналізувати власні реакції.

Для реалізації методики пропонуємо застосовувати інноваційні форми і методи, які спрямовані на досягнення мети, забезпечують активну пізнавальну діяльність здобувачів освіти та створюють умови для інтеграції медіаосвітнього компонента.

До **інноваційних методів і форм**, рекомендованих для впровадження, належать: *інтерактивні технології навчання* (робота в парах і групах, «мозаїка», «мікрофон», обговорення проблемних ситуацій), які сприяють розвитку комунікативної та інформаційної компетентностей. Завдяки взаємодії між учнями та роботою з реальними або змодельованими інформаційними матеріалами формується здатність аналізувати медіатексти, визначати їх мету, оцінювати достовірність інформації, а також створювати власні інформаційні продукти.

Робота в парах дозволяє організувати взаємонавчання та взаємоперевірку, сприяє розвитку комунікативної компетентності й формує уміння висловлювати, аргументувати та уточнювати власні думки. Для інфомедійної грамотності цей метод особливо важливий, адже учні навчаються співставляти інформацію, обговорювати її інтерпретації та спільно ухвалювати рішення.

Завдання «Факт чи думка?»

Учитель пропонує учням короткий текст або кілька висловлювань (наприклад: «Сьогодні буде дощ», «Дощ – це погано», «Небо вкрите хмарами»).

У парах діти визначають, де факт, а де оціночне судження, і пояснюють вибір партнерові. Це сприяє початковому розвитку критичного мислення та інтерпретаційних умінь.

Групова робота створює сприятливі умови для кооперативного навчання, що має велике значення для розвитку інформаційної компетентності молодших школярів. Працюючи в малих групах, діти спільно аналізують навчальний матеріал, порівнюють точки зору, навчаються домовлятися та розподіляти ролі між учасниками (читач, спостерігач, доповідач, «детектив фактів» тощо). Такий формат сприяє формуванню навичок критичного мислення та ефективної комунікації. Наприклад, на уроці української мови під час повторення частин мови та їхніх ознак (що вони називають, на які питання відповідають) було використано групову роботу з флешкартками. Цей прийом забезпечив швидке й ефективне запам'ятовування матеріалу: з одного боку картки містили назву частини мови, а з іншого – відповідні питання та характеристику. Використання флешкарток на уроках сприяє розвитку когнітивних здібностей учнів, а також може слугувати засобом актуалізації, закріплення й систематизації знань.

Для кращого запам'ятовування частин мови застосовуються й інші інструменти, зокрема ментальні карти та мапи думок, які допомагають структурувати інформацію в наочній формі. На уроці літературного читання під час опрацювання казки «Троє поросят» пропонується мотиваційне завдання на здогадування заголовка за ілюстраціями й фотографіями. Учні мають визначити, яка з поданих зображень відповідає таким медіапродуктам, як мультфільм, електронна книжка, зображення, згенероване штучним інтелектом за запитом людини, або відео лялькової вистави на YouTube. Така діяльність розвиває вміння аналізувати різні типи медіаконтенту та співвідносити їх із відповідними джерелами інформації.

Міні-дослідження «Що хотів сказати автор зображення?».

Учитель демонструє ілюстрацію або фото (наприклад, зображення дітей, які переходять дорогу). Групи отримують завдання: визначити основний зміст зображення; встановити можливе призначення (попередження, реклама,

інформування); добрати відповідний заголовок. Кожна група презентує результат і пояснює, як вони дійшли такого висновку. Це формує вміння аналізувати візуальну інформацію та визначати мету медіаповідомлень.

Завдання «Пазл новини».

Учитель роздає групам різні елементи інформаційного повідомлення: заголовок, фото, короткий текст (2–3 речення), підпис до фото, виділені факти. Учні спочатку працюють у «експертних групах» (ті, хто має однакові елементи), а потім у «домашніх групах» відновлюють повне медіаповідомлення. Далі учні аналізують: чи відповідає заголовок змісту, яку роль відіграє фото, які елементи є фактами, а які – оцінками.

Обговорення проблемних ситуацій є методом розвитку критичного мислення, адже учні вчаться аналізувати інформаційні дилеми, висувати припущення й аргументувати власну позицію. Для початкової школи проблеми добираються доступні, пов'язані з повсякденним медіадосвідом дітей.

Навчальна ситуація «Яка інформація правдива?».

Учитель пропонує дві короткі дитячі новини про одну подію (спрощений варіант, наприклад: різні пояснення, чому в школі не працює фонтанчик). Учні визначають: які факти в обох повідомленнях збігаються; що є припущенням або вигадкою; яку інформацію слід перевірити.

Ігрові методи належать до провідних інноваційних засобів навчання в початковій школі, оскільки забезпечують високий рівень мотивації, активізують пізнавальну діяльність, сприяють розвитку творчості та дозволяють моделювати реальні інформаційні ситуації у доступній, емоційно привабливій формі. Ігровий формат допомагає другокласникам опановувати складні поняття інфомедійної грамотності (*факт, думка, мета повідомлення, достовірність інформації, візуальні маніпуляції*) у м'який, ненав'язливий спосіб. Рольові ігри моделюють реальні чи уявні медіаситуації, у яких учні виконують певні соціальні ролі (читача, журналіста, фотографа, редактора, спостерігача).

Гра «Маленькі журналісти».

Учні отримують коротке повідомлення або серію картинок.

Завдання: у ролі журналістів поставити 3 уточнювальні запитання, які допоможуть перевірити факти.

Результат: формування уміння критично ставитися до неповної інформації.

Гра «Фотокореспондент».

Учитель демонструє зображення (наприклад, діти грають у парку).

Ролі: фотограф, редактор, читач.

Учні визначають: яку інформацію передає фото; що можна додати до підпису; чи може фото бути використане для різних цілей (реклама, новина, нагадування про правила безпеки). Результат: розуміння багатозначності

Гра «Знайди помилку».

Учитель подає «новину» з навмисними неточностями або нелогічностями.

Завдання: у парах знайти 2–3 помилки.

Результат: розвиток уваги до деталей, первинних аналітичних умінь.

Гра «Підбери заголовок».

Учням демонструється зображення або короткий фрагмент тексту.

Запропоновано 3 варіанти заголовків, серед яких потрібно вибрати найточніший.

Результат: розуміння зв'язку між заголовком і змістом.

Гра «Безпечний інтернет-друг».

Сюжет: учень отримує повідомлення від незнайомця. Необхідно обрати правильну реакцію: не відповідати; повідомити дорослому; не ділитися особистою інформацією.

Результат: формування основ цифрової безпеки.

Ігри з використанням карток і символів.

Гра «Емоційний детектив».

Учитель пропонує піктограми емоцій (радість, здивування, страх тощо).

Учні мають обрати піктограму, яка відповідає емоційному тону зображення чи тексту. Результат: формування вміння розпізнавати емоційні маркери медіатекстів.

Гра «Пазл повідомлення».

Учням даються картки зі словами або короткими фразами, з яких потрібно скласти логічне повідомлення. Далі учні визначають його мету: повідомити, розважити чи переконати.

Результат: розуміння структури й комунікативної спрямованості інформації.

Методи критичного мислення, інтегровані у мовно-літературну освітню галузь для здобувачів початкової освіти, спрямовані на формування початкових умінь аналізувати інформацію, виокремлювати істотне, встановлювати зв'язки між текстовими та зображувальними елементами, а також усвідомлювати цілі створення медіаповідомлень.

Метод «Передбачення за зображенням або заголовком» передбачає формування прогностичних умінь на основі аналізу окремих інформативних елементів (заголовка, ілюстрації, першого речення тексту). Застосовується для розвитку логічного мислення, умінь висловлювати припущення та перевіряти їх у процесі читання. До прикладу, учитель демонструє учням ілюстрацію до тексту «На галявині стоїть зайчик з листом у лапках» і ставить запитання:

- про що може бути текст?
- хто може бути адресатом листа?
- який настрій може мати герой?

Після прочитання тексту учні співвідносять свої припущення з інформацією, поданою автором, визначаючи, які здогадки підтвердилися, а які – ні. Такий прийом сприяє розвитку умінь аналізувати мету створення ілюстрації та її вплив на сприйняття інформації.

Ілюстративний матеріал є базовим інструментом у роботі зі здобувачами початкової освіти, адже полегшує сприймання навчального змісту й сприяє формуванню семантичних зв'язків між різними видами інформації. До прикладу, доцільно використовувати завдання «Опиши героя за ілюстрацією. Чи підтверджується твоє уявлення після читання тексту?» «Знайди деталі, яких немає в тексті. Чому художник міг їх додати?». «Порівняй дві ілюстрації до

одного тексту. Який настрій вони передають?» Такі завдання формують навички інтерпретації візуальної інформації та сприяють розвитку медіачутливості.

Аудіотексти є ефективним засобом розвитку слухового сприймання, яке в цьому віці активно формується. Осмислення інтонаційних засобів сприяє розумінню емоційної складової медіаповідомлень та виявленню ключових акцентів у мовленні диктора. Важливо, що аудіо дозволяє учням навчитися диференціювати змістові й емоційні компоненти повідомлення, що є основою інфомедійної грамотності. Приклади завдань:

- Прослухай текст і визнач емоцію диктора. Які інтонаційні маркери на це вказують?
- Познач у тексті слова, які звучать найважливіше.
- Порівняй прочитану вчителем аудіоверсію. Чим різниться сприймання?

Такі вправи формують здатність учнів усвідомлювати роль інтонації і звукових засобів у передачі смислу.

Короткі відеофрагменти (до 1 хвилини) забезпечують високий рівень залучення учнів завдяки динамічності й емоційності подання інформації. Вони є джерелом різних типів даних: візуальних, аудіальних, невербальних, що створює умови для формування комплексного мультимодального аналізу.

Для молодших школярів відеоконтент виконує також функцію моделювання реальних ситуацій інформаційної взаємодії, що сприяє розвитку критичного ставлення до візуальних образів. Доцільно застосовувати такі завдання:

- подивись фрагмент і визнач мету відео (повідомити, розважити, переконати);
- вибери найважливіший кадр і поясни свій вибір;
- що у відео неможливо передати текстом?

Використання відео розвиває у дітей уміння аналізувати структуру медіаповідомлення та визначати засоби його впливу.

Проектна діяльність у початковій школі розглядається як форма організації навчання, що зорієнтована на виконання здобувачами освіти

невеликих практико-орієнтованих завдань, спрямованих на створення конкретного інформаційного продукту. Застосування медіатехнологій у проєктній роботі забезпечує поєднання пізнавальної, творчої та комунікативної активності здобувачів початкової освіти, сприяє формуванню навичок відповідального використання інформації та розвитку елементів інформаційної культури.

Медіапроєкти дозволяють учням початкових класів опрацьовувати візуальні, аудіальні та цифрові матеріали, інтегрувати різні види інформації, узагальнювати її та репрезентувати в доступній формі (короткі повідомлення, міні-презентації, підписи до ілюстрацій тощо). Це забезпечує перехід від репродуктивних дій до продуктивної діяльності, що є важливою умовою розвитку інфомедійної грамотності у 2 класі.

Міні-проєкт «Мій інформаційний герой» передбачає добір учнями зображення або відеофрагмента з певним персонажем, виокремлення ключових характеристик, їх узагальнення та подання у формі короткого текстового повідомлення. Така діяльність сприяє формуванню вміння аналізувати візуальний контент, виділяти перевірені дані та інтегрувати їх у структурований вербальний опис.

Інший міні-проєкт *«Корисні звички онлайн»*, у межах якого здобувачі початкової освіти у групах створюють інформаційний плакат (цифровий або паперовий). Він має відображати базові правила безпечної та відповідальної взаємодії з інформаційним середовищем. Реалізація цього проєкту формує початкові навички критичної оцінки інформаційних ситуацій та розуміння наслідків медіаповедінки.

Створення власних коротких повідомлень спрямоване на формування здатності учнів структурувати інформацію та передавати її у лаконічному, семантично точному форматі. У завданні «Створи коротке інформаційне повідомлення за ілюстрацією» учень аналізує подану візуальну сцену, виділяє в ній основні елементи (персонажі, місце, дія), узагальнює їх та формулює текст обсягом 2–3 речення. Така діяльність розвиває вміння здійснювати семантичне

згортання інформації та забезпечує перехід до продуктивних способів її опрацювання.

Визначаємо певний алгоритм під час роботи з медійною інформацією:

Рис. 2.1. Схема для використання під час обробки медійної інформації

Зазначену схему доцільно використовувати вчителям під час реалізації змістової лінії «Досліджуємо медіа», зокрема під час опрацювання таких тем, як «Помічники пілотів: сигнальники», «Ірина Адріанова. Міра для часу», «Досліджуємо газету». Завдяки цьому здобувачі освіти можуть комплексно аналізувати медіаматеріали та поступово автоматизовувати навички роботи з інформацією. Під час вивчення теми «Розвиток зв'язного мовлення» було застосовано метод блейденс, який розглядався раніше. Зазвичай цей метод передбачає послідовний опис певного алгоритму дій. У нашому випадку кожна група отримала однакові фрагменти інструкції «Як зробити іграшкову мишку?». Завданням дітей проаналізувати подані частини, встановити правильну послідовність кроків та представити свій варіант готової інструкції.

Для роботи з медіатекстами учням також були запропоновані такі завдання: визначити в електронному листі дату й час його створення; переглянути мультфільм і порівняти його з текстом казки; переглянути відео з

читанням вірша та поділитися власними враженнями; прослухати аудіокнижку з авторським переказом казки і порівняти її з народним варіантом (та ж тема); відсканувати QR-код, прочитати текст і знайти в ньому дієслова (тема «Дієслово»). Подібні завдання комплексно розвивають уміння аналізувати різні види медіаконтенту, сприяють формуванню критичного мислення й інформаційної компетентності молодших школярів.

Застосування зазначених форм і методів забезпечує цілісне включення учнів у діяльнісний процес опанування інфомедійної грамотності, сприяє формуванню позитивної навчальної мотивації, розвитку навичок співпраці та етичного ставлення до інформації, а також відповідає вимогам Нової української школи щодо компетентісно орієнтованого навчання.

Таким чином, із вище зазначеного можна зробити висновок, що застосування інтерактивних, ігрових та проєктних методів навчання активізує навчальну діяльність здобувачів початкової освіти, сприяє формуванню навичок співпраці, розвитку комунікативних умінь і підвищенню суб'єктності здобувачів освіти у процесі сприймання та опрацювання медіатекстів. Особлива роль належить завданням, спрямованим на порівняння, інтерпретацію, розрізнення фактичної й оцінної інформації, визначення авторського задуму, аналіз невербальних компонентів повідомлення. Такі вправи формують підґрунтя для усвідомленого сприймання інформаційних потоків і здатності критично взаємодіяти з ними в різних життєвих ситуаціях.

2.4. Результати контрольного етапу педагогічного експерименту.

На завершальному етапі педагогічного дослідження нами було організовано та проведено контрольний зріз, основна мета якого полягала у виявленні результативності застосованої методики та оцінюванні рівня сформованості інфомедійної грамотності здобувачів освіти після проведеного формувального етапу.

До контрольного етапу експерименту були залучені учні обох груп: експериментального класу, у якому реалізовувалася розроблена нами методика, та контрольного класу, де навчальний процес проходив за традиційною програмою без застосування спеціально організованих педагогічних умов.

У ході контрольного зрізу було проведено повторну діагностику рівня сформованості інфомедійної грамотності здобувачів початкової освіти, яка включала оцінювання когнітивного, ціннісно-мотиваційного та креативно-діяльнісного компонентів. Для забезпечення достовірності отриманих результатів використовувався той самий діагностичний інструментарій, що й на констатувальному етапі дослідження. Це дозволило об'єктивно зіставити дані, визначити позитивну або негативну динаміку, а також оцінити вплив розробленої методики на рівень формування інфомедійної грамотності здобувачів початкової освіти.

Результати контрольного зрізу, проведеного на завершальному етапі експерименту, засвідчили наявність позитивної динаміки у формуванні інфомедійної грамотності учнів початкових класів за усіма визначеними компонентами та представлені у таблиці 2.2.

Таблиця 2.2.

**Результати визначення рівнів сформованості інфомедійної грамотності
здобувачів початкової освіти
після формувального етапу експерименту**

Рівень	<i>Когнітивний</i>		<i>Емоційно- ціннісний</i>		<i>Креативно- діяльнісний</i>	
	ЕГ%	КГ%	ЕГ%	КГ%	ЕГ%	КГ%
<i>Високий</i>	35	27	38	25	40	20
<i>Середній</i>	40	51	41	50	43	55
<i>Низький</i>	25	22	21	25	17	25

Дані, отримані під час оцінювання **когнітивного компонента**, засвідчили, що 35% здобувачів освіти експериментальної групи та 27% учнів контрольної

групи демонструють високий рівень сформованості інфомедійної грамотності; 40% експериментальної та 51% контрольної групи – середній рівень; відповідно 25% та 22% – низький рівень. Аналіз динаміки показав, що у контрольній групі показники залишилися практично без змін, а в експериментальній групі спостерігалось збільшення високого рівня на 10%, середнього – зменшення на 4%, а кількість учнів із низьким рівнем знизилася на 6%.

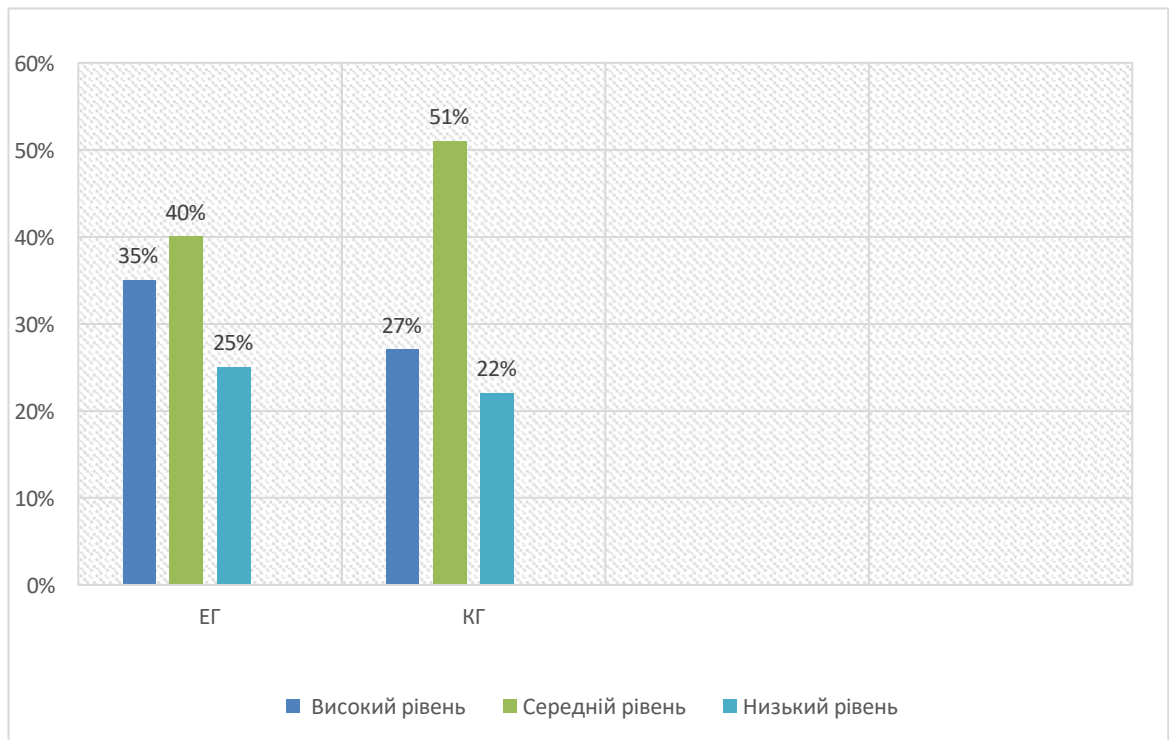

Рис.2.2. Рівні сформованості інфомедійної грамотності здобувачів початкової освіти за когнітивним компонентом (контрольний етап експерименту)

Оцінка **емоційно-ціннісного компонента** показала, що високий рівень сформованості інфомедійної грамотності спостерігається у 38% здобувачів експериментальної групи та 25% контрольної групи; середній рівень – у 41% та 50% відповідно; низький – у 21% та 25%. Динаміка засвідчила, що у контрольній групі зміни були незначними, тоді як в експериментальній групі високий рівень зріс на 10%, середній – на 5%, низький – зменшився на 5%. Ці результати свідчать про те, що застосована методика цілеспрямованого формування інфомедійної грамотності позитивно вплинула на емоційно-ціннісний розвиток здобувачів

освіти. Учні експериментального класу продемонстрували вищу здатність усвідомлено, відповідально й критично взаємодіяти з медіа, виявляючи стійкий інтерес до аналізу інформації та сформовані ціннісні орієнтири щодо безпечного й етичного використання медіаресурсів. Отримана динаміка підтверджує ефективність запропонованої системи вправ і педагогічних умов у формуванні емоційно-ціннісного складника інфомедійної грамотності молодших школярів.

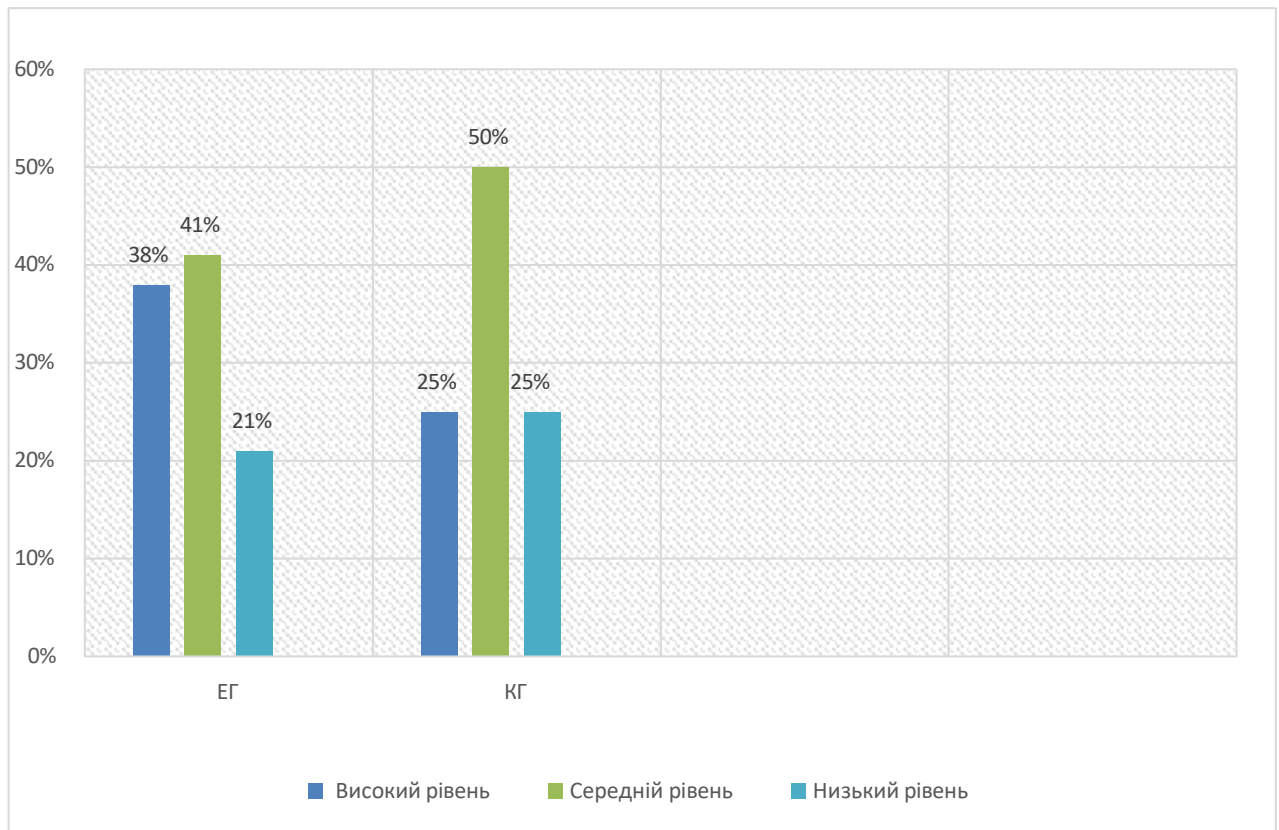

Рис.2.3. Рівні сформованості інфомедійної грамотності здобувачів початкової освіти за емоційно-ціннісним компонентом (контрольний етап експерименту)

Дані щодо **креативно-діяльнісного компонента** продемонстрували високий рівень у 40% учнів експериментальної групи та 20% контрольної; середній рівень – у 43% та 55% відповідно; низький – у 17% та 25%. Аналіз динаміки показав, що в експериментальній групі високий рівень збільшився на 10%, середній – на 5%, а низький рівень зменшився на 5%, тоді як у контрольній групі суттєві зміни спостерігаються у збільшенні середнього рівня і зменшенні

низького. Отримані результати свідчать про те, що запропонована методика формування інфомедійної грамотності сприяла активізації творчої діяльності молодших школярів, підвищенню їхньої самостійності, уміння працювати з різними видами медіаконтенту та застосовувати отримані знання у практичних ситуаціях. Зростання частки учнів із високим рівнем у експериментальній групі підтверджує ефективність використаних педагогічних прийомів. Водночас стабільність показників контрольної групи засвідчує, що без спеціально організованого навчального впливу суттєвих позитивних змін у розвитку креативно-діяльнісного компонента не відбувається.

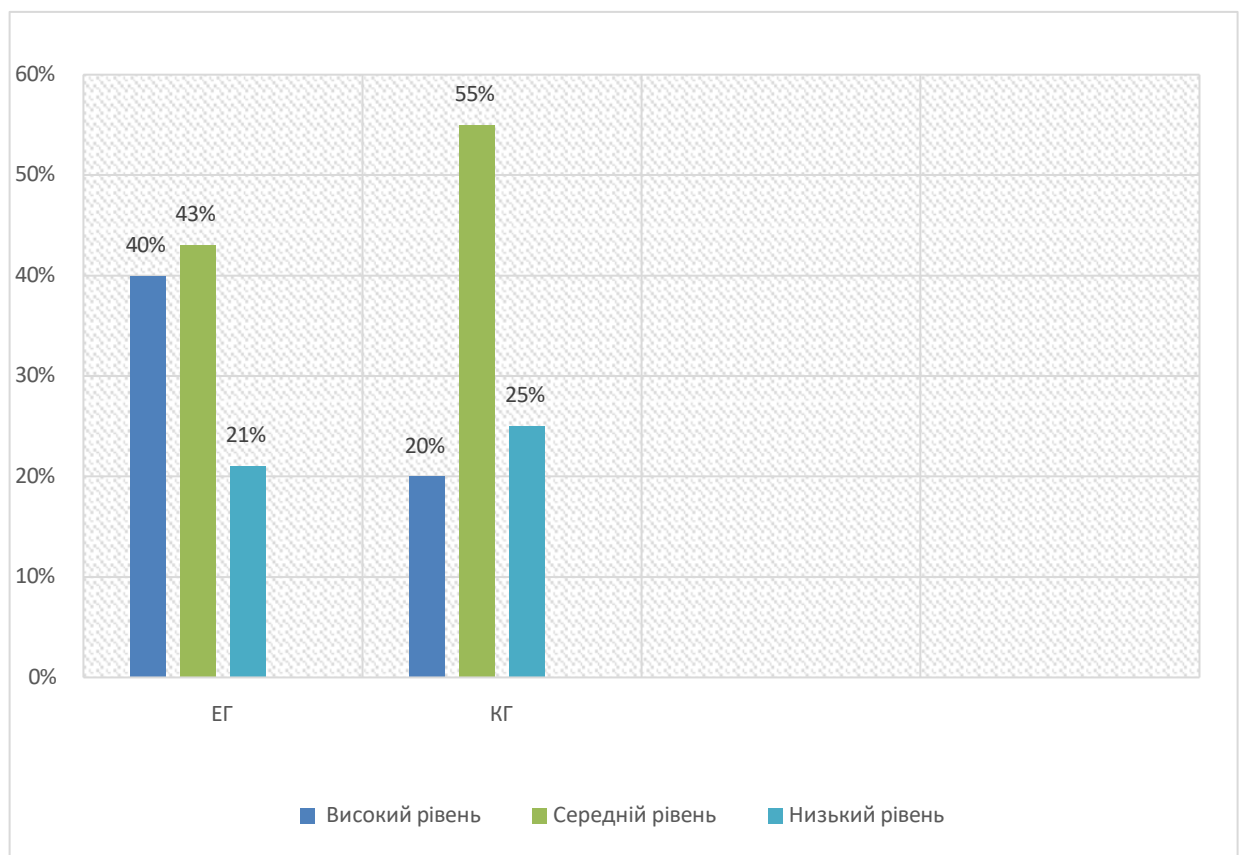

Рис.2.4. Рівні сформованості інфомедійної культури здобувачів початкової освіти за креативно-діяльнісним компонентом (контрольний етап експерименту)

Отже, отримані дані дають підстави стверджувати, що розроблена методика є дієвим інструментом для розвитку ключових умінь і навичок роботи з інформацією, формування критичного мислення, ціннісного ставлення до інформації та активної дослідницької діяльності, що є важливим чинником

підвищення загального рівня готовності здобувачів початкової освіти до навчання в умовах інформаційного суспільства.

Висновки до розділу 2

Проведене дослідження підтвердило, що медіазасоби є невід'ємним елементом сучасного освітнього середовища початкової школи, оскільки дозволяють поєднати навчальний матеріал із практичним досвідом взаємодії з інформацією. Їх використання сприяє формуванню у здобувачів початкової освіти стійких навичок інформаційної культури, медіагігієни та безпечної поведінки в цифровому просторі. Застосування медіатехнологій не лише підвищує якість навчання, а й сприяє всебічному розвитку особистості здобувача початкової освіти, роблячи освітній процес більш інноваційним, інтерактивним та орієнтованим на потреби сучасного інформаційного суспільства.

Результати контрольного зрізу засвідчили, що застосування розробленої методики сприяло суттєвому підвищенню рівня сформованості інфомедійної грамотності здобувачів початкової освіти за усіма її компонентами: когнітивним, емоційно-ціннісним та креативно-діяльнісним. У експериментальній групі спостерігалось збільшення кількості учнів із високим рівнем сформованості на 10% у порівнянні з констатувальним етапом, тоді як показники середнього та низького рівнів відповідно знизилися, що свідчить про позитивну динаміку та ефективність запропонованої методики. У контрольній групі, де навчальний процес відбувався за традиційною програмою, зміни були незначними, що підтверджує, що саме цілеспрямоване і системне застосування спеціально організованих педагогічних умов забезпечує якісне формування інфомедійної грамотності здобувачів початкової освіти.

Розроблена та експериментально перевірена нами методика формування інфомедійної грамотності здобувачів початкової освіти забезпечує цілісне й органічне впровадження медіаосвітнього складника в зміст мовно-літературної освітньої галузі. Її застосування сприяє не лише розвитку ключових умінь роботи з інформацією, а й формуванню основ читацької, комунікативної та соціальної

компетентностей молодших школярів. Методика відповідає концептуальним положенням Нової української школи, орієнтованої на підготовку компетентного, критично мислячого й інформаційно відповідального здобувача освіти, здатного ефективно діяти в умовах насиченого медіапростору сучасного суспільства.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти здійснено теоретико-методологічне обґрунтування проблеми формування інфомедійної грамотності здобувачів початкової освіти на уроках мовно-літературної освітньої галузі. Результати проведеного експериментального дослідження засвідчили досягнення мети, розв'язання поставлених завдань, що уможливило такі висновки:

1. Проаналізовано наукові підходи до визначення сутності поняття «інфомедійна грамотність» та її структури у контексті початкової освіти. Аналіз наукових джерел засвідчує, що інфомедійна грамотність розглядається як інтегрована компетентність, яка поєднує інформаційну, медійну, цифрову грамотність, критичне мислення, креативність, комунікативність, соціальну відповідальність та етичність.

У межах Концепції Нової української школи, Державного стандарту початкової освіти, а також міжнародних освітніх ініціатив (зокрема проєкту

«Вивчай та розрізняй») інфомедійна грамотність визнається наскрізною навичкою, необхідною для повноцінного розвитку особистості в інформаційному суспільстві.

Вважаємо, що *інфомедійна грамотність здобувачів початкової освіти* є інтегрованою ключовою компетентністю, яка поєднує навички критичного мислення, аналізу, оцінювання та створення інформаційного і медійного контенту з урахуванням етичних норм, цифрової безпеки та соціальної відповідальності. Формування цієї компетентності забезпечує розвиток здатності здобувачів початкової освіти критично сприймати інформацію, оцінювати її достовірність, протистояти маніпуляціям, безпечно користуватися медіа та створювати власний контент.

2. Схарактеризовано компоненти інфомедійної грамотності здобувачів початкової освіти. На основі виокремлених структурних компонентів інфомедійної грамотності (*когнітивного, емоційно-ціннісного та креативно-діяльнісного*) та відповідних критеріїв їх оцінювання, були визначені три рівні сформованості інфомедійної грамотності здобувачів початкової освіти – високий, середній та низький. Здобувачі початкової освіти з високим рівнем демонструють цілісну систему знань про інформаційне середовище, критичне мислення, глибоке емоційно-ціннісне сприйняття медіаконтенту, а також здатність до самостійної творчої діяльності у сфері медіа. Вони активно й усвідомлено функціонують у медіапросторі, виявляючи сформовані комунікативні, пізнавальні та соціальні компетентності. Середній рівень сформованості засвідчує наявність базових знань і умінь, здатність до фрагментарного аналізу інформації, елементарного емоційного осмислення змісту та створення нескладних медіапродуктів за зразком. Такий рівень є перехідним і потребує подальшої педагогічної підтримки для розвитку ключових навичок. Низький рівень сформованості інфомедійної грамотності характеризується обмеженістю уявлень про медіасередовище, несформованістю критичного та емоційного ставлення до інформації, відсутністю творчої ініціативи та практичних навичок роботи з медіатекстами. Учень потребує цілеспрямованої педагогічної допомоги для включення в інфомедійний простір і набуття базових навичок інфомедійної грамотності.

3. Обґрунтовано медіаосвітній потенціал уроків мовно-літературної освіти галузі в початковій школі. Доведено, що уроки української мови та читання сприяють розвитку навичок аналізу, інтерпретації, критичного оцінювання текстової та медійної інформації, що є основою інформаційної культури здобувачів початкової освіти. Провідну роль у цьому процесі відіграють змістові лінії, зокрема, «Досліджуємо медіа», які передбачені

типовими освітніми програмами для 1–2 та 3–4 класів, розробленими під керівництвом О. Савченко та Р. Шияна.

Навчальні підручники також демонструють тенденцію до активного впровадження медіаосвітнього компоненту. Завдяки завданням, що передбачають використання QR-кодів, інтерактивних відео, ілюстрацій, аудіоматеріалів, вчителі мають змогу урізноманітнити форми роботи й організовувати індивідуальну, парну, групову діяльність, спрямовану на

усвідомлене сприйняття та критичну обробку медіаінформації. Це, у свою чергу, сприяє не лише пізнавальному розвитку здобувачів, а й формуванню в них ціннісного ставлення до інформації, уміння аргументовано висловлювати власні думки, а також відповідально діяти в інформаційному середовищі.

4. Визначено, що ефективність формування інфомедійної грамотності значно зростає за умови цілеспрямованого, системного й педагогічно обґрунтованого використання медіазасобів у навчальному процесі. Таке використання забезпечує активну взаємодію здобувачів початкової освіти з різними видами інформації, сприяє розвитку здатності до її критичного аналізу, усвідомленого сприймання та творчого опрацювання. Крім того, інтеграція медіатехнологій у навчальні предмети підсилює мотивацію до навчання, підвищує рівень залученості здобувачів освіти, забезпечує можливість диференціації та індивідуалізації навчальних завдань. У результаті медіазасоби перетворюються на важливий компонент інноваційного освітнього середовища, що сприяє розвитку комунікативних, соціальних і творчих здібностей здобувачів початкової освіти.

5. Досліджено стан сформованості інфомедійної грамотності здобувачів початкової освіти на уроках мовно-літературної освітньої галузі. Результати констатувального етапу показали, що у експериментальній групі високий

рівень сформованості спостерігався у 25–30% учнів, середній – у 44–48%, а низький – у 22–31%. У контрольній групі відповідні показники становили: високий – 20–25%, середній – 50–55%, низький – 25–28%. Після впровадження розробленої методики на формувальному етапі у експериментальній групі частка учнів із високим рівнем зросла до 35–40%, середній рівень склав 40–43%, а низький знизився до 17–25%. У контрольній групі суттєвих змін не спостерігалось: високий рівень залишився на 20–25%, середній – 50–55%, низький – 25–28%. Аналіз динаміки показав, що у експериментальній групі високий рівень зріс на 10%, середній – на 4–5%, а низький рівень зменшився на 5–6%, що свідчить про позитивний вплив запропонованої методики на формування інфомедійної

грамотності здобувачів початкової освіти на уроках мовно-літературної освітньої галузі.

6. Розроблено і апробовано методику формування інфомедійної грамотності здобувачів початкової освіти, яка забезпечує гармонійну інтеграцію медіаосвітнього компонента в мовно-літературну освітню галузь, сприяє розвитку основ інформаційної, читацької, комунікативної та соціальної компетентностей учнів молодшого шкільного віку і відповідає сучасним вимогам Нової української школи щодо підготовки здобувачів до життя в умовах сучасного суспільства. Методика передбачає створення такого освітнього середовища, у якому учні засвоюють базові навички роботи з інформацією – від її сприймання та первинного аналізу до оцінювання, інтерпретації та безпечного використання. Вона спрямована на розвиток уміння взаємодіяти з різними типами медіатекстів, критично осмислювати їх зміст, усвідомлювати комунікативну мету медіаповідомлень та відповідально застосовувати отриману інформацію у власній пізнавальній діяльності.

Проведене дослідження не вичерпує усіх аспектів проблеми, оскільки подальшого вивчення психолого-педагогічних умов безпечної

взаємодії здобувачів початкової освіти з інформаційно-комунікаційним середовищем.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ампіголова Л., Шкеребець О. Розвиток у молодших школярів критичного ставлення до медіаресурсів на основі їх інтегрування в освітній процес. Збірник статей П'ятої міжнародної науково-методичної конференції «Практична медіаграмотність: міжнародний досвід та українські перспективи». Київ: Центр Вільної преси, Академія української преси, 2017. 393 с.
2. Антонова О. П. Навчально-методичний посібник «Нова українська школа: дидактичні основи формування медіаграмотності в учнів початкової школи» для педагогічних працівників. Київ: Генеза, 2020. 96 с
URL:<http://surl.li/zbxaol> (дата звернення: 29.03.2025 р.).
3. Антонченко М. Дефініція поняття «інфомедійна грамотність педагога». Інфомедійна грамотність – невід’ємна складова навчального процесу закладу вищої освіти : *збірник статей* / Редкол. : В. Ф. Іванов (голов. ред.) [та ін.]. Київ: Академія української преси, IREX, Центр Вільної преси, 2021. С.12–21.
4. Барабус А. А., Васютіна Т. М. Види медіа та методика їх використання в освітньому процесі початкової школи. *Розвиток особистості молодшого школяра: сучасні реалії та перспективи : матеріали науково практичної інтернет-конференції молодих науковців та студентів*. Бердянськ, Вінниця, Житомир, Івано-Франківськ, Ізмаїл, Кам’янець-Подільський, Київ, Кропивницький, Мукачево, Полтава, Ужгород, Умань, Херсон, 2020. Випуск 7. С.105–107.
5. Варзацька Л., Трохименко Т. Українська мова та читання. Підручник 2 клас Ч.1. Тернопіль : Навчальна книга «Богдан», 2019. С. 160.
6. Вашуленко М. Українська мова та читання: підручник для 2 класу. Ч. 1. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2019. С. 144.
7. Водолазська Т. В., Курмишева Н. І., Устименко Т. А. Інфомедійна грамотність: імплементація в освіті дорослих: навчально-методичний

- посібник,: упор. Т.А. Устименко. Полтава: ПОШППО імені М.В.Остроградського, 2021. 108 с.
8. Волкова Ю., Нич Т. Інтеграція медіаосвіти в предмети початкової школи. Збірник статей Пятої міжнародної науково-методичної конференції «Практична медіаграмотність: міжнародний досвід та українські перспективи». Київ. : Центр Вільної Преси, Академія української преси, 2017. 393 с.
 9. Городецька О. Формування медійно-інформаційної грамотності особистості як запорука її духовного розвитку. *Духовно-інтелектуальне виховання і навчання молоді в ХХІ століття*. Харків: Видавництво ВННОТ, 2019. С. 419–423.
 10. Гудима Н. В., Мелекесцева Н. Н., Ковальчук О. В. Формування медіаграмотності молодших школярів на уроках мовно-літературної освітньої галузі як одне із актуальних завдань нової української школи. *Наукові записки. Серія «Психолого-педагогічні науки»* (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя) (1), 2023. С.32–42. URL:<https://lkr.ndu.edu.ua/index.php/nz/article/view/975> (дата звернення: 22.01.2025 р.).
 11. Дем'яненко О. О. Медіаосвіта в сучасній школі. *Всесвітня література в школах України*. 2016. №6. С.3–7.
 12. Державний стандарт початкової освіти. 2018. URL:<http://nus.org.ua/news/uryad-opublikuvav-novyj-derzhstandart-rochatkovoyi-osvity-dokument/> (дата звернення: 27.12.2024 р.).
 13. Дубовик С. Г., Готмар А. Р. Формування в молодших школярів умінь створювати медіапродукти. *Молодий вчений*. Одеса : Гельветика, 2021. Випуск № 2(90). С.171–175.
 14. Єрмоленко А. О. Медіакомпетентність як необхідна складова професійної майстерності сучасного педагога. *Вісник. Серія: Педагогічні науки*. 2016. №137. С. 330–333.

- 15.Єфіменко А., Ішутіна О. Робота з медіатекстами на уроках мовно-літературної освітньої галузі як метод формування медіаграмотності молодших школярів. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти*. 1 (14), 2021. С.125–132. URL:<http://profped.ddpu.edu.ua/article/view/236601> (дата звернення: 29.03.2025 р.).
- 16.Закон України «Про вищу освіту». 2014. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення:09.11.2024 р.).
- 17.Закон України «Про повну загальну середню освіту». URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (дата звернення: 28.11.2024 р.).
- 18.Закон України «Про освіту». 2017. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 28.11.2024 р.).
- 19.Захарійчук М. Д. Українська мова та читання: підручник для 2 класу. Ч1. Київ: грамота, 2019. 112 с.
- 20.Іванова І. Реалізуємо змістову лінію «Досліджуємо медіа» в початкових класах НУШ. Практичні поради для вчителя. URL:<https://www.youtube.com/watch?v=TRquTJrcuBI&t=4812s> (дата звернення: 18.06.2025).
- 21.Інфомедійна грамотність онлайн : посібник для тренера / за заг. Ред. Тараненко О. / Розроблено в межах проєкту «Вивчай та розрізняй: інфо медійна грамотність». Київ : IREX, 2021. 400с Режим доступу: https://filter.mkip.gov.ua/wp-content/uploads/2022/04/12de_online_curriculum_6s_8-1.pdf (дата звернення: 18.06.2025).
- 22.Ішутіна О. Є., Чернікова Ю. О. Інфомедійна грамотність здобувачів початкової освіти: зміст і структура поняття. *Вісник науки та освіти: журнал*. №5(11). 2023. С.640–650.
- 23.Концепція «Нова українська школа. 2016. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 18.01.2025).

24. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція).
URL:<https://ms.detector.media/mediaosvita/post/16501/2016-04-27>
[kontseptsiya-vprovadzhennya-mediaosvity-v-ukraini-nova-redaktsiya/](https://ms.detector.media/mediaosvita/post/16501/2016-04-27) (дата
звернення: 22.01.2025 р.).
25. Кравцова Н. Українська мова та читання: підручник для 2 класу, Ч1.
Тернопіль : підручники і посібники, 2029. 128 с.
26. Курмишева Н. Інфомедіа грамотність у педагогічній суб'єкт суб'єктній
взаємодії. URL:[https://medialiteracy.org.ua/infomedijnagramotnist-u-](https://medialiteracy.org.ua/infomedijnagramotnist-u-pedagogichnij-sub-yekt-sub-yektnij-vzayemodiyi/)
[pedagogichnij-sub-yekt-sub-yektnij-vzayemodiyi/](https://medialiteracy.org.ua/infomedijnagramotnist-u-pedagogichnij-sub-yekt-sub-yektnij-vzayemodiyi/) (дата звернення:
22.01.2025 р.).
27. Кучерук О. Інтегрування інфомедійної грамотності в простір мовної
освіти. *Українська мова і література в школі*. 2020. №3. С.9–12.
28. Кучерук О. А. Формування лексичної компетентності учнів засобами
комп'ютерних ігор у навчанні української мови. *Інформаційні технології і
засоби навчання*. Т.63, №1, 2018. С. 47–55.
29. Марченко Г. В. Розвиток медіаосвіти майбутніх учителів початкової школи
в університетах України (90-ті роки ХХ ст.– початок ХХІ ст.). Дис. докт.
філософії: Житомирський державний університет імені Івана Франка.
Житомир, 2023. 267 с.
30. Медіаграмотність та критичне мислення в початковій школі: *посібник для
вчителя* / Бакка Т., Голощапова В., Дегтярьова Г., Євтушенко Р., Іванова І.,
Крамаровська С., Мелешенко Т, Шкребець О. / За редакцією Волошенюк
О., Іванова В. Київ: ЦВП, АП, 2017. 197 с.
31. Методика інтеграції в проєкті «Вивчай та розрізняй: інфо-медійна
грамотність»: збірник матеріалів / Редкол.: В.Ф Іванов (гол. Ред) [та ін.].
Київ: Академія української преси, IREX, Центр вільної преси, 2022. 160 с.
URL:[https://www.aup.com.ua/book-review/zbirnik](https://www.aup.com.ua/book-review/zbirnik-materialiv-metodika-integr) [materialiv-metodika-integr](https://www.aup.com.ua/book-review/zbirnik-materialiv-metodika-integr)
(дата звернення: 27.12.2024 р.).
32. Мелекесцева Н., Гудима Н. Формування навичок медіаграмотності
здобувачів початкової освіти на уроках мовно-літературної галузі під час

- роботи з медіатекстами. *Acta paedagogica volynienses*. (3), 2022. С.61–67.
URL:<https://doi.org/10.32782/apv/2022.3.9> (дата звернення: 22.06.2025 р.).
33. Навчальні програми для 1-4 класів. URL:<https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/navchalni-programi-dlya-1-4-klasiv> (дата звернення: 29.05.2025 р.).
34. Наумчук В. Українська мова та читання: підручник для 2 класу. Ч1. Тернопіль : Астон, 2019. 144 с.
35. Нова українська школа. 2016. URL:<https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola> (дата звернення: 18.03.2025 р.).
36. Нова українська школа: методика формування умінь з медіаграмотності на заняттях з предметів мовно-літературної галузі в початковій школі. *Навчально-методичний посібник* / І. П. Старагіна / За редакцією Волошенюк О. В., Іванова В. Ф. Київ : АУП, ЦВП, 2020. 58 с.
37. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja. Під заг. ред. Бібік Н.М. Київ: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.
38. Онлайн-гра «Медіазнайко». URL : <https://www.aup.com.ua/Game/index.html>
39. Остапенко Г. С. Українська мова та читання: підруч. для 2 кл. закл. загал. серед. освіти (у 2-х част.). Ч. 1. Київ : Світич, 2019. 128 с.
40. Остапенко Г. С. Українська мова та читання: підруч. для 2 кл. закл. загал. серед. освіти (у 2-х част.). Ч. 2. Київ : Світич, 2019. 128 с.
41. Петрик Л. В. Класифікація медіазасобів у науково-педагогічній літературі. Іншомовна освіта педагога: виклики, проблеми, перспективи: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка. 2015. С.143–149.
42. Пламар С., Линник О. Впровадження медіазасобів в початковій школі на уроках гуманітарного циклу. Молодий вчений, Вип. 8 (96), 2021. С. 69-73. URL:<https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/1854> (дата звернення: 22.01.2025 р.).

43. Пономарьова К. І. Реалізація змістових ліній початкового курсу мовно-літературної освіти в 2-му класі: URL:<http://surl.li/ytdfuu> (дата звернення: 22.01.2025 р.).
44. Пономарьова К. І. Робота з медіапродуктами у процесі навчання української мови в початковій школі. URL:: <https://cutt.ly/s1RdARD> (дата звернення: 22.01.2025 р.).
45. Практична медіаосвіта: медіаграмотність в освітньому просторі : навч.-метод. посібник / уклад. : В. В. Байдик, О. В. Проніна; за заг. ред. В.В.Байдик. Лисичанськ, 2021. 66 с.
46. Про Концепцію загальної середньої освіти (12-річна школа). URL:https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v_5-2290-01#Text (дата звернення: 22.01.2025 р.).
47. Про схвалення Концепції розвитку цифрових компетентностей та затвердження плану заходів з її реалізації: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 03 березня 2021 р. №167-р. URL:<https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-shvalennya-konceptsiyi-rozvitku-cifrovih-kompetentnostej-ta-zatverdzhennya-planu-zahodiv-z-yiyi-realizaciyi-167-030321> (дата звернення: 12.07.2025).
48. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації: Закон України від 17.01.2018 URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80#Text> №67-р. (дата звернення: 22.01.2025 р.).
49. Радзієвська О. Г. Інформаційна грамотність та цифрова нерівність: убезпечення дитини в сучасному інформаційному просторі. *Інформація і право*. 2017. №1. С.92–103.
50. Романова А., Паламар С. Використання інформаційно комунікаційних технологій на уроках літературного читання. *Молодий вчений*. 7 (119), 2023. С. 42–47. URL:https://doi.org/10.32839/2304_5809/2023-7-119-8 (дата звернення: 22.05.2025 р.).

- 51.Романюк С., Шевчук К. Особливості формування медіаграмотності у закладах вищої освіти. *Інфомедійна грамотність – невід’ємна складова навчального процесу закладу вищої освіти: збірник статей / редкол.: В. Ф. 88 Іванов (голов. ред.) [та ін.]. Київ: Академія української преси, IREX, Центр Вільної преси, 2021. С.316-325.*
- 52.Савченко О. Потенціал нового змісту освіти в контексті формування у молодших школярів медіаграмотності. Збірник статей Сьомої міжнародної науково-методичної конференції: Сучасний простір медіаграмотності та перспективи його розвитку. Київ : Центр Вільної Преси, Академія української преси. 2019. С. 186-191.
- 53.Сеульська декларація про медійну та інформаційну грамотність. ЮНЕСКО, 2020. URL:<https://utrpi.org.ua/seulska-deklaratsiya-pro-medijnu-ta-informatsijnu-gramotnist/> (дата звернення: 22.05.2025 р.).
- 54.Скрипка О. Засоби формування медіаграмотності молодших школярів в умовах сучасної школи. 2023. URL:http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/30004/1/5_Skrupka.pdf (дата звернення: 22.05.2025 р.).
- 55.Слижук О. А. Інтеграція інфомедійної грамотності у процес навчання української літератури в 5-6 класах Нової української школи. *Вісник Луганського національного університету імені Т. Шевченка. Педагогічні науки.* 1 (1) (349). 2022. С.193–202. URL:<https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/730164/> (дата звернення: 27.12.2024 р.).
- 56.Старагіна І. П. Нова українська школа: методика формування умінь з медіаграмотності на заняттях з предметів мовно-літературної галузі в початковій школі. Навчально-методичний посібник. За редакцією О.В.Волошенюк, В.Ф. Іванова – Київ: Академія української преси, Центр вільної преси, 2020. 58 с. URL:https://www.aup.com.ua/uploads/Mova_V_Pochatkovii_Shkoli_AUP_2020.pd (дата звернення: 27.12.2024 р.).

57. Сходинки до медіаграмотності: Програма для загальноосвітніх навчальних закладів 2-4 класів із навчанням українською мовою, а також російською та іншими мовами національних меншин / Інститут інноваційних технологій і змісту освіти Міністерства освіти і науки України, 89 Інститут педагогічної освіти та освіти дорослих Національної академії педагогічних наук України, Академія української переси. Київ: АУП, ЦВП, 2014. С.28.
58. Терещенко Є. Ю. Медіаосвіта – актуальний компонент Нової української школи : опис досвіду роботи. *Освітня платформа «На урок»*. URL:<https://naurok.com.ua/opis-dosvidu-vchitelya-za-temoyu-mediaosvita-aktualniy-komponent-novo-ukra-nsko-shkoli-252710.html> (дата звернення: 22.06.2025 р.).
59. Типова освітня програма розроблена під керівництвом О. Я. Савченко 3-4 класи від 12 серпня 2022 року / Міністерство освіти і науки України. Офіц. Вид. Київ: КабМін України, 2022. 107 с. URL:<http://surl.li/rajkpq> (дата звернення: 19.05.2025 р.).
60. Типова освітня програма розроблена під керівництвом Р.Б.Шияна 1-2 класи від 12 серпня 2022 року / Міністерство освіти і науки України. Офіц. Вид. Київ: КабМін України, 2022. 66 с. URL:<http://surl.li/qeh> (дата звернення: 19.05.2025 р.).
61. Типові освітні програми для 3-4 класів НУШ (О. Я. Савченко, Р. Б Шиян). URL:<https://nushub.org.ua/resource/typovi-osvitni-programy-dlya-3-4-klasiv-za-red-o-savchenko-ta-r-shyyana> (дата звернення: 19.05.2025 р.).
62. Ткачова Н. О., Ткачов А. С., Собченко Т. М. Формування інфомедійної грамотності майбутніх учителів засобами педагогічних дисциплін. *Освіта та педагогічна наука*. 2022. №2 (180). С. 70–81.
63. Українська мова та читання : підручник для 2 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-частинах) / Г.С. Остапенко. Київ : Світич, 2019.
64. Українська мова та читання : Підручник для 2 класу ЗЗСО (у 2-х частинах). К. І. Пономарьова. Київ: УОВЦ «Оріон», 2019.

65. Українська мова та читання : Підручник для 2 класу ЗЗСО (у 2-х частинах). О.Я. Савченко. Київ. : УОВЦ «Оріон», 2019.
66. Українська мова та читання: підручник для 2 каласу закл. Загал. Серед. Освіти (у 2-х частинах) / О. Л. Іщенко, С. П. Логачевська. Київ: Літера, ЛТД, 2019. 96 с.
67. Фенько В. Ю., Король Л. Л. Використання медіазасобів для реалізації теорії педагогічного конструктивізму. Collection of scientific papers «SCIENTIA». Antwerp, Kingdom of Belgium. 2023. С.241–242.
68. Червінська І. Б. Медіадидактика початкової школи: концепція та методичні вказівки: *методичний посібник*. Івано-Франківськ: Вид-во НАІР, 2019. 72 с.
69. Черешнюк І. О. Методичні рекомендації використання медіатехнологій в початковій школі. 2016.
70. Шаргородська Г. В. Завдання для реалізація змістової лінії “Досліджуємо медіа” мовно-літературної освітньої галузі. Портал Всеосвіта. Режим доступу: <https://vseosvita.ua/library/zavdannia-dlia-realizatsiia-zmistovoi-linii-doslidzhuiemo-media-movno-literaturnoi-osvitnoi-haluzi-798916.html> (дата звернення: 22.06.2025 р.).
71. Шуневич О. М. Шляхи формування медіаграмотності в процесі навчання учнів української мови. *Український педагогічний журнал*. 2017. 4. С.103–111.
72. Янкович О. І. Медіаосвіта в загальноосвітній школі: *навчально-методичний посібник*. Тернопіль:ТНПУ ім. В.Гнатюка, 2016.160 с.
73. Kucheruk O., Putjata G. Formation of infomedia literacy of ukrainian children at ukrainian language lessons in german schools. Zhytomyr Ivan Franko state university journal. *Pedagogical sciences* 2(113). 2023. С.245–272. URL:<http://pedagogy.visnyk.zu.edu.ua/article/view/288907> (дата звернення: 22.06.2025 р.).

ДОДАТКИ

Додаток А

Б. 1. Опитувальник «Інфомедіа-скринінг»

для учителів початкових класів закладів загальної середньої освіти

Ліцей _____

Клас, у якому працюєте _____ Стаж роботи _____

Шановні учителі початкових класів!

**Нам було б цікаво дізнатися Ваші думки щодо
формування інфомедійної грамотності здобувачів початкової освіти на
уроках мовно-літературної освітньої галузі**

Просимо Вас відповісти на ряд нижче запропонованих запитань.

1. Ваш педагогічний стаж:
☐ до 5 років ☐ 6–10 років ☐ 11–20 років ☐ понад 20 років
2. Який підручник з української мови та літературного читання Ви використовуєте у роботі?
3. Чи проходили Ви підвищення кваліфікації або тренінги з питань медіаосвіти / інфомедійної грамотності?
☐ Так
☐ Ні
4. Як Ви розумієте поняття «*інфомедійна грамотність*»?
☐ уміння користуватися комп'ютером і Інтернетом;
☐ здатність критично оцінювати інформацію та медіатексти;
☐ уміння створювати власні інформаційні продукти;
☐ важко відповісти.
5. На Вашу думку, наскільки важливо формувати інфомедійну грамотність у здобувачів початкової освіти?
☐ дуже важливо;
☐ скоріше важливо;
☐ неактуально.
6. Які компоненти, на Ваш погляд, охоплює інфомедійна грамотність? (можна обрати кілька варіантів).
☐ когнітивний (знання про медіа, інформаційні джерела);
☐ емоційно-ціннісний (усвідомлення впливу медіа, етична оцінка);
☐ креативно-діяльнісний (створення власних медіапродуктів);
☐ інше (вказіть): _____
7. Як часто Ви використовуєте медіазасоби на уроках української мови або літературного читання?

- ☐ постійно;
- ☐ час від часу;
- ☐ рідко;
- ☐ не використовую.

8 .Які саме медіазасоби Ви залучаєте у навчальний процес? (оберіть кілька варіантів).

- ☐ відео- та аудіоматеріали;
- ☐ онлайн-презентації, інтерактивні платформи (LearningApps, Wordwall тощо);
- ☐ електронні книжки, цифрові бібліотеки;
- ☐ соціальні мережі або дитячі медіа-сайти;
- ☐ власноруч створені учнями медіапродукти (плакати, відео, подкасти тощо).
- ☐ Інше (вказіть): _____

9.3 якою метою Ви використовуєте медіазасоби на уроках?

- ☐ ілюстрування матеріалу, підвищення мотивації;
- ☐ формування критичного мислення;
- ☐ розвиток читацької компетентності;
- ☐ організація творчої діяльності учнів.
- ☐ Інше (вказіть): _____

1. Як Ви оцінюєте рівень сформованості інфомедійної грамотності Ваших учнів?

- ☐ високий;
- ☐ середній;
- ☐ низький;
- ☐ важко відповісти.

2. У яких видах діяльності учні найчастіше демонструють елементи інфомедійної грамотності?

- ☐ аналіз текстів і висловлювань;
- ☐ відбір достовірної інформації з різних джерел;
- ☐ створення власних текстів і медіапродуктів;
- ☐ обговорення морально-етичних аспектів змісту.

12. Які труднощі Ви відзначаєте під час формування інфомедійної грамотності здобувачів початкової освіти?

- ☐ нестача навчальних матеріалів і дидактичних засобів;
- ☐ недостатня ІКТ-компетентність учнів;
- ☐ обмежений час на уроці;
- ☐ відсутність методичних рекомендацій.
- ☐ Інше (вказіть): _____

Продовження додатка А

13.Що, на Вашу думку, сприяло б підвищенню ефективності формування інфомедійної грамотності здобувачів початкової освіти?

- ☐ підвищення кваліфікації вчителів початкових класів;
- ☐ розроблення методичних рекомендацій і дидактичних матеріалів;
- ☐ оснащення шкіл сучасними медіазасобами;
- ☐ включення теми медіаосвіти до навчальних програм;
- ☐ інше: _____

14.Які форми роботи Ви вважаєте найефективнішими для формування інфомедійної грамотності здобувачів початкової освіти?

- ☐ інтерактивні ігри;
- ☐ проєктна діяльність;
- ☐ робота з відео;
- ☐ аналіз медіатекстів;
- ☐ створення власних медіапродуктів;
- ☐ інше: _____

15.Ваші пропозиції щодо формування інфомедійної грамотності здобувачів початкової освіти.

Дякуємо за відвертість та щирість!

Б. 2. Анкета для учнів 2 класу**«Як я працюю з інформацією та медіа»**

Ліцей _____ Клас _____ Вік _____

Дорогі здобувачі початкової освіти!**Просимо Вас відповісти на ряд нижче запропонованих запитань:**

1. Чи любиш ти дивитися відео або мультфільми?
☐ так 🍌 ☐ інколи ☹ ☐ ні 😞
2. Як часто ти дивишся відео або слухаєш аудіоказки?
☐ щодня
☐ кілька разів на тиждень
☐ рідко
☐ майже ніколи
3. Чи читаєш ти електронні книжки або слухаєш аудіокнижки?
☐ так
☐ інколи
☐ ні
4. Що тобі найбільше подобається робити на уроці?
(можеш вибрати кілька)
☐ дивитися короткі відео
☐ працювати з картинками
☐ слухати озвучені тексти
☐ гратися у навчальні ігри
☐ працювати на планшеті / комп'ютері
☐ читати книжки
5. Коли ти дивишся відео або картинку, ти можеш...
(познач ✓ тільки те, що вмієш)
☐ сказати, про що це відео / малюнок
☐ знайти головного героя
☐ знайти важливі деталі
☐ пояснити, чому тобі сподобалося або не сподобалося
6. Чи можеш ти відрізнити правдиву інформацію від вигаданої?
☐ так
☐ інколи
☐ не знаю

7. Чи траплялося таке, що в Інтернеті чи відео тобі показували щось неправдиве?

- ☐ так
- ☐ не пам'ятаю
- ☐ ні

8. Чи створював(-ла) ти колись власні медіапродукти разом з учителем? (малюнки, слайди, короткі відео, підписи до фото)

- ☐ так
- ☐ інколи
- ☐ ні

9. Тобі подобається працювати в групах або парах під час таких завдань?

- ☐ так
- ☐ іноді
- ☐ ні

10. Як ти вважаєш, для чого потрібно вміти працювати з інформацією? (можеш вибрати кілька)

- ☐ щоб бути розумним
- ☐ щоб швидше знаходити відповіді
- ☐ щоб розуміти, що правда, а що — вигадка
- ☐ щоб робити цікаві проєкти
- ☐ не знаю

11. Чи легко тобі виконувати завдання з картинками, відео, аудіо?

- ☐ так
- ☐ інколи буває важко
- ☐ важко

12. Що тобі найбільше подобається на уроках української мови та читання, коли використовують медіа?

Напиши або намалюй:

Дякуємо за відвертість та ширість!

Порівняльна таблиця очікуваних результатів змістової лінії

«Досліджуємо медіа» у Типових освітніх програмах

Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Савченко О. [59, 61]	Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Шияна Р. [60, 61]
1 клас	1-2 клас
сприймає зміст і форму простих медіапродуктів (малюнки, світлини, комікси, дитячі журнали, мультфільми тощо), бере участь в їх обговоренні; • бере участь в обговоренні змісту і форми медіапродуктів; • розповідає про свої враження від прослуховування перегляду медіапродуктів;	обговорює зміст і форму простого медіатексті (світлини, фотоколаж, листівка, мультфільму), виявляє (з допомогою вчителя\вчительки) очевидні ідеї у простих медіатекстах; спостерігає за використанням кольору, музики, анімації в медіатексті;
2 клас	
сприймає й обговорює прості медіапродукти; • обговорює зміст і форму простих медіапродуктів, розповідає, про що в них ідеться; • визначає, кому і для чого призначений медіапродукт; • пояснює зміст вербальної і невербальної інформації в медіапродуктах; • висловлює свої думки і почуття з приводу прослуханих/переглянутих медіапродуктів (дитячих журналів, коміксів, реклами); створює прості медіапродукти (листівка, смс-повідомлення, фотоколаж тощо) з допомогою інших осіб.	• визначає, кому і для чого призначений медіатекст; • визначає тему і головну думку простих візуальних медіатекстів; • висловлює власні думки і почуття з приводу прослуховування\переглянутих простих медіатекстів (світлин, мультфільми, комп'ютерні ігри, реклама тощо); • висловлює власні думки і почуття з приводу прочитаних простих медіатекстів (комікси, дитячі журнали, реклама тощо); • створює прості аудіальні медіапродукти (презентує роботу групи, робить оголошення зі сцен, повідомляє новини через гучномовець тощо) з допомогою вчителя/вчительки, зважає на мету й аудиторію; • створює прості візуальні медіапродукти (фото, листівки, комікс, книжечка, стіннівка, колаж тощо) з допомогою вчителя/вчительки, зважає на мету й аудиторію.
3 клас	3-4 клас
сприймає доступні медіатексти; • визначає мету простих медіаповідомлень; • інтерпретує медіаповідомлення на основі власного досвіду; • виділяє цікаву для себе інформацію; • намагається виявити приховану інформацію в медіатекстах; • пояснює свою реакцію на медіаповідомлення (як буде реагувати у відповідь); • створює прості медіапродукти (листівка, смс-повідомлення, фотоколаж, книжечка тощо); • пояснює, кому і для чого призначені створені ним медіапродукти.	визначає мету простого медіатексту (усна реклама, аудіокнига, мультфільм, комп'ютерна гра), пояснює, кому він адресований; • визначає правдоподібність описаних подій і тверджень з медіатексту, виходячи з власного досвіду; • визначає роль елементів форми (голос, музичний супровід, фонові шуми, кольори, спецефекти тощо) для розуміння змісту; • розрізняє факти й судження в простому медіатексті, виокремлює цікаву для себе

4 клас	
сприймає критично доступні медіатексти; • визначає мету й цільову аудиторію окремих медіапродуктів; декодує (тлумачить) повідомлення у простих медіатекстах, виявляє очевидні ідеї; • висловлює власні погляди на події, явища, предмети, цінності, представлені і медіатексті; • пояснює, чи змінилися під впливом медіатексту власні уявлення або думки про предмет повідомлення, як саме; • створює прості медіапродукти, враховує мету й аудиторію; • обговорює (в парі чи групі) враження від створеного медіапродукту.	інформацію; • описує враження від змісту і форми медіатексту; • висловлює власні погляди на події, явища, предмети, цінності, представлені, в простому медіатексті; • оцінює вплив на власне сприйняття окремих елементів медіатексту; пояснює, чи змінилось під впливом медіатексту власне уявлення або думки про предмет повідомлення і як саме; • створює прості аудіальні медіапродукти (презентує роботи групи, робить оголошення зі сцени, повідомляє новини через гучномовець тощо) самостійно та в групі; • використовує різні форми презентації простих медіатекстів.

**ПРОЄКТ «ВИВЧАЙ ТА РОЗРІЗНЯЙ:
ІНФО-МЕДІЙНА ГРАМОТНІСТЬ»: ШЛЯХИ ІНТЕГРАЦІЇ
ІНФОМЕДІЙНОЇ ГРАМОТНОСТІ**

Джерело: Інтеграція інфомедійної грамотності у навчальний процес. Навчально-методичні матеріали проєкту «Вивчай та розрізняй: інфо-медійна грамотність». Київ. IREX в Україні, 2019-2020.

